

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

КАФЕДРА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**Механізми державного регулювання
конкурентоспроможності
національної економіки
та міграційних процесів**

ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

13 березня 2021 року

Конференцію організовано у межах проекту ЕРАЗМУС+
611599-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE
«Соціальне та економічне включення біженців та мігрантів
до Європейського Союзу: виклики для України»,
який фінансується з боку Європейського Союзу

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Одеса
2021

УДК 339.137(063)

М 55

Організаційний та програмний комітет:

Горняк О. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії та історії економічної думки ОНУ імені І. І. Мечникова.

Якубовський С. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Ломачинська І. А. – кандидат економічних наук, доцент, заступник декана економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.

Ніколаєв Ю. О. – кандидат економічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Родіонова Т. А. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Кифак А. О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Цевух Ю. О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Крючкова Н. М. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та підприємництва ОНУ імені І. І. Мечникова.

Відповідальний за випуск:

Якубовський Сергій Олексійович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова.

Механізми державного регулювання конкурентоспроможності національної економіки та міграційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 13 березня 2021 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2021. – 96 с.

ISBN 978-617-7326-54-9

Викладено тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Механізми державного регулювання конкурентоспроможності національної економіки та міграційних процесів», яка відбулася у м. Одеса 13 березня 2021 року.

339.137(063)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Авраменко К. О., Прушківська Е. В.
ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ6

Анісімова О. Ю.
КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ
ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ8

Кудирко Л. П., Пащенко Б. В.
ІНФОРМАЦІЙНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ
ОРГАНІЧНОЮ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЮ ПРОДУКЦІЄЮ12

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Зварич І. Т., Зварич О. І.
КЛЮЧОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ15

Матросова Л. М.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ18

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Марчук А. О.
ПЛАНУВАННЯ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ
НА РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ22

Матвєєв В. В., Матвєєва О. М.
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ З УРАХУВАННЯМ РИЗИКУ26

Матійчак Б. В.
ПЕРСПЕКТИВИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ28

Резнік А. В.
БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА.....32

Свістунов О. С.
ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
ТЕХНОЛОГІЧНИМ ОНОВЛЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ
МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ34

Семчишен К. Ю.
ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ.....38

Фалдина В. В.
ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ВПЛИВУ
НА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР.....40

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Нанейшвілі М. Р. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ.....	43
Ніколаєв Ю. О., Андреева Є. М. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.....	47

СЕКЦІЯ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Маруніч К. В., Жук О. П. ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЇЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	50
Новак І. М. МОТИВАЦІЙНІ ДОМІНАНТИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ПРАЦІ	54

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Безкровний О. В., Одновол Б. Л. ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	58
Бинда Г. В., Марич А. В. БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙ	60
Бойко Т. Ю., Войтенко А. С. ПРИОРІТЕТНІ НАПРЯМИ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	63
Дрепін А. В. СЕРЕДНЬОСТРОКОВЕ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	67
Корзаченко О. Ю. КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ МИТНОГО ТАРИФУ УКРАЇНИ.....	71
Коровій В. В. БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ.....	75
Нікола С. О., Рахімі А. М. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ У СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНСКИХ ПІДПРИЄМСТВ	79
Ніколаєва О. Г., Ковель П. М. ОПТИМІЗАЦІЯ ПОРТФЕЛЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ НА РИНКУ СМАРТФОНІВ	82
Трухін О. М. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	85

**СЕКЦІЯ 7. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ**

Скопєнь М. М., Будя О. П.

**ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ТА КОНФІГУРУВАННЯ
ВІРТУАЛЬНИХ МЕРЕЖ З ДОСТУПОМ ДО ІНТЕРНЕТ**

ЗАСОБАМИ СИСТЕМИ CISCO PACKET TRACER89

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Авраменко К. О.

магістр

Національного університету «Запорізька політехніка»

Прушківська Е. В.

доктор економічних наук,

професор кафедри міжнародних економічних відносин

Національного університету «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні у сучасному світі процес глобалізації охопив майже усі країни. Через це країни, що розвиваються або країни з перехідною економікою опинились у скрутному становищі. Це обумовлено, насамперед, невідповідністю до жорсткої міжнародної конкуренції. Велика кількість товарів національного виробництва не проходить контроль якості і, як наслідок, не допускається на міжнародний ринок. Одну з найголовніших ролей при виготовленні товару, відіграє саме рівень технічного оснащення, тобто технологічний рівень підприємства.

В умовах глобалізації постає важливе питання, щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства на базі новітніх технологій та НТП. Для досягнення високого рівня конкурентоспроможності перш за все потрібно активізувати інноваційну діяльність, без якої здійснення структурних зрушень в економіці підприємства й забезпечення його сталого розвитку стає неможливим.

Науково-технічний прогрес (НТП) – це поступальний рух науки і техніки, який дає поштовх еволюційному розвитку усіх елементів продуктивних сил суспільного виробництва, результатом якого є послідовне вдосконалення техніки, технології та організації виробництва, підвищення його ефективності [1].

Науково-технічний прогрес здійснюється в двох формах: еволюційній та революційній (рис. 1).

Розвиток науково-технічного прогресу найбільш чітко характеризує спіраль, де сама спіраль – це НТП, а кожен її виток – (НТР). Науково-технічна революція на певному етапі розвитку суспільства має певні необхідні вимоги для успішної реалізації (рис. 2).

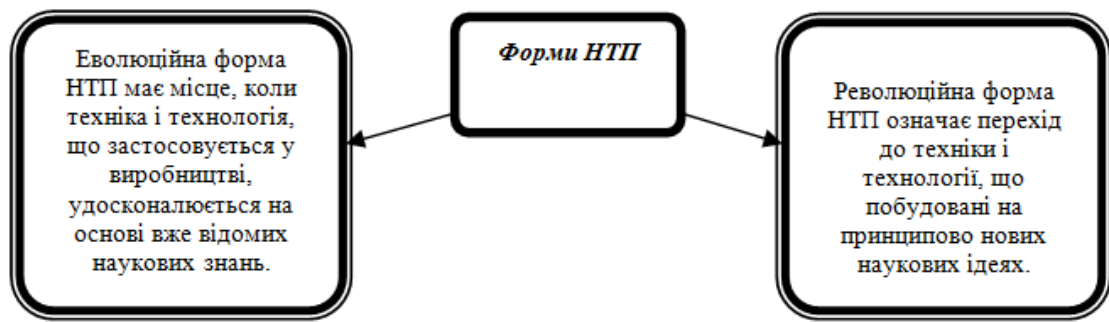

Рис. 1. Визначення типів НТП

Джерело: побудовано та узагальнено автором за [1]

Рис. 2. Вимоги для реалізації НТР

Джерело: побудовано автором за [1; 2]

Прискорення НТП має важливе соціальне і економічне значення для будь-якої країни світу. Це без сумніву є потужним і сильним чинником, який так суттєво впливає на всі економічні та соціальні процеси.

Прискорення НТП є основою для [2]:

- підвищення ефективності виробництва продукції;
- здійснення позитивних структурних зрушень в економіці країни;
- підвищення технічного рівня виробництва і забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- поліпшення структури вітчизняного експорту на світовий ринок.

Результати наукових досліджень у підсумку призводять до вдосконалення колишніх технологій та появи принципово нових знарядь і предметів праці, стратегій і нової якості робочої сили [2]. Підвищення рівня знань і кваліфікації робочої сили, призводять до розробки нових ідей, щодо покращення умов праці, вдосконалення засобів реалізації продукції, та появи нових стратегій просування товарів на ринки. За таких умов з'являється більше можливостей для фінансування науки, що на сьогоднішній день є першочерговим.

У сучасних умовах така особливість НТР має принципово важливе значення, як чинник, який випереджає розвиток науки, техніки та технологій. У великих господарюючих суб'єктів з'являється можливість прогнозувати і планувати створення техніки і технології, а також

предметів праці, які найбільшою мірою забезпечують реалізацію стратегічних задумів в області розвитку економіки і вирішенні соціальних проблем.

У сучасному глобалізованому світі виробників мають йти в ногу з часом, а інколи навіть йти на випередження. В цьому їм допомагає науково-технічний прогрес, який в свою чергу допомагає реалізувати незвичайні ідеї, які раніше всім здавалися лише фантастикою. У роботі було розкрито сутність поняття «науково-технічний прогрес», узагальнено його наслідки. Зміст даної роботи дозволяє впевнитися в тому, що розвиток науки і техніки невинно зростає у зв'язку з розвитком світової глобалізації.

Література:

1. Сергеев И.В., Веретенникова И.И. Экономика организаций (предприятий) : учеб. / под ред. И.В. Сергеева. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. 560 с. URL: <http://itim.by/grodno/images/files/0610.pdf>.
2. Шакіна Н.А. *Стратегічне управління науково-технічним розвитком України за умов глобальної конкуренції*. 2017. 230 с. URL: http://www.dgma.donetsk.ua/docs/nauka/vcheni_rady/12.105.03/dis_59_pdf.

Анісімова О. Ю.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник сектору аналізу фінансування освіти
відділу статистики та аналітики освіти
ДНУ «Інститут освітньої аналітики»
м. Київ, Україна*

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі вища освіта є важливою складовою розвитку суспільства. Однак, освітні системи країн світу знаходяться на різних стадіях розвитку. Як наслідок, в деяких країнах попит на вищу освіту значно перевищує пропозицію освітніх послуг, тому у світі стає все більше іноземних студентів, тобто осіб, що отримують вищу освіту за межами рідної країни. Як наслідок, на даний момент основними тенденціями у сфері глобальної системи освітніх послуг є інтернаціоналізація вищої освіти та тенденція до поступової уніфікації стандартів вищої освіти.

Іноземні студенти віддають перевагу отриманню вищої освіти за кордоном з різних причин, серед яких бажання отримати більш престижну або якісну освіту, обмеженість можливостей отримати вищу освіту у себе в країні, більш вигідні умови отримання освіти за

кордоном. Як наслідок, сучасні ЗВО та й окремі країни в цілому можуть проводити цілеспрямовану політику на залучення іноземних студентів. В цілому, політика щодо залучення іноземних студентів визначається на рівні країни в цілому і залежить від її пріоритетів у цій сфері. Слід зазначити, що пріоритетність даних конкурентних переваг залежить передусім від цілей, які переслідують студенти, коли вони віддають перевагу навчанню за кордоном. Це можна пояснити декількома факторами:

1. Бажання країни або ЗВО отримати додаткові фінансові ресурси за рахунок залучення більшої кількості студентів. Як правило, це відбувається у тому випадку, коли кількість громадян країни, що бажають отримувати вищу освіту, є значно нижчою, ніж завантаженість ЗВО, тобто є багато вільних місць для навчання. Як правило, в такому випадку залучення іноземних студентів відбувається на комерційних засадах. Це означає, що ЗВО такої країни посідають високі місця у визнаних міжнародних рейтингах університетів, тож у них немає потреби пропонувати іноземним студентам пільги або інші додаткові послуги і переваги, навпаки, вони можуть вибирати серед бажаючих вступити на навчання. В даному випадку основною конкурентною перевагою виступають якість освіти, визнання дипломів у більшості країн світу без необхідності додаткового підтвердження кваліфікації, сприятливі перспективи працевлаштування після отримання диплому. Як правило, мовою викладання є або англійська, або інша розповсюджена у світі мова, що вважається інтернаціональною. Це означає, що більшість абітурієнтів вже знають цю мову і мають відповідні міжнародно визнані документи, що це засвідчують. Зазвичай, в таких країнах вартість освіти є відносно високою, для іноземців не існує додаткових пільг при вступі, тобто вони повинні скласти вступні іспити і мати належний рівень кваліфікації, вони не мають пільг при отриманні віз та оформленні документів, однак, це не є факторами, що відлякують бажаючих, оскільки це компенсується іншими перевагами, які отримують особи після закінчення навчання, зокрема, ступенем визнання диплома [1].

2. Цілеспрямована політика залучення іноземних студентів з подальшим їх працевлаштуванням, що розповсюджене у тому випадку, коли в такій країні не вистачає робочої сили, тож вона намагається залучити кадри з-за кордону. В такому випадку, конкурентними перевагами отримання освіти у таких країнах є вартість навчання, допомога іноземним студентам у адаптації до місцевих умов (курси для вивчення національної мови, надання гуртожитку або допомоги з пошуком житла, допомога у працевлаштуванні тощо), заохочення студентів асимілюватися у цій країні. В такому випадку, як правило,

абітурієнти матимуть спрощений режим отримання віз, спрощену процедуру оформлення документів, преференції при працевлаштуванні.

3. Поширення впливу в регіоні, особливо за умови, коли освітня система країни-лідера є більш розвинутою і пропонує більш якісну освіту, ніж в інших країнах зони впливу, тобто здійснюється підготовка кваліфікованих кадрів для інших країн, які потім будуть прихильно ставитися до країни, в якій вони отримали освіту. В даному випадку основними конкурентними перевагами є висока якість освітніх послуг (порівняно з країнами, що є цільовими при залученні студентів), відносно низька вартість навчання або надання пільг громадянам певних країн, організація викладання не лише національною мовою та інтернаціональними мовами спілкування, але й мовами, що є домінуючими у регіоні або в країнах, на які спрямовані зусилля в цих країнах. Тут буде наявність преференцій для громадян з визначених країн, тоді як решта буде мати можливість вступу на загальних умовах [2].

4. Бажання отримати додаткові кошти для фінансування освітньої системи. Для цього, розуміючи неможливість швидко адаптувати усі ЗВО до вимог міжнародних стандартів, у країні можуть створюватись декілька ЗВО, що спеціалізуються на наданні освітніх послуг саме іноземним студентам. У такому випадку, біля таких ЗВО створюється відповідна інфраструктура, що покликана максимально сприяти перебуванню іноземних студентів у цій країні, а викладання проводиться мовами, які є національними для тих країн, на абітурієнтів з яких спрямовані основні зусилля. Як правило, такі ЗВО забезпечують відносно високу якість освіти, зручність для іноземних громадян у проживанні, в'їзді до країни, оформленні документів. В таких країнах розуміють, що вони не можуть забезпечити входження до міжнародних рейтингів усіх своїх ЗВО, тож вони зосереджують свої зусилля на декількох, які отримують додаткове фінансування, і які намагаються підвищити свої позиції у міжнародних рейтингах [3].

Слід зазначити, що критерії вибору абітурієнта при отриманні освіти за кордоном залежать, передусім, від подальших намірів особи (чи бажає вона повернутися додому після навчання), однак, можна виділити декілька основних конкурентних переваг, які може мати ЗВО, щоб сприяти залученню іноземних громадян на навчання:

1. Якість освіти, яка може визначатися декількома критеріями. Як правило, основним показником є позиція ЗВО у міжнародно визнаних рейтингах університетів. Чим вище позиція ЗВО, тим більш популярним він буде у абітурієнтів. Також, одним з визначальних чинників є ступінь визнання диплому даного ЗВО в різних країнах світу. Не завжди таке визнання буде ґрунтуватися лише на країні походження ЗВО, можливе визнання або невизнання диплома окремого ЗВО як такого. Якщо ж диплом не визнається, то критерієм є наскільки

освіта в даній країні (ЗВО) може підготувати для отримання відповідної кваліфікації у себе вдома. Наприклад, для медичних спеціальностей дуже часто вимагають складати спеціальний національний кваліфікаційний іспит, тож критерієм буде рівень підготовки до такого іспиту.

2. Мова освіти. Якщо студент планує повернутися додому після закінчення ЗВО, то він віддаватиме перевагу тим освітнім програмам, для навчання на яких не потрібно опановувати додаткову мову. Якщо ж абітурієнт бажає залишитися в іншій країні для працевлаштування, то цей критерій не є дуже важливим.

3. Вартість навчання. Багато студентів, що бажають отримати освіту за кордоном, мають певні фінансові обмеження, тож, фінансова складова є дуже важливою при виборі ЗВО для навчання. Однак, як вже зазначалося, ЗВО, що мають високі рейтинги, зазвичай, не звертають увагу на цей критерій, оскільки вони вважають, що додаткові переваги самого диплому є достатньою компенсацією за дещо високу вартість навчання.

4. Умови отримання візи, подання документів та перебування у країні. У країнах, якість освіти в яких не є дуже високою (за міжнародними стандартами), основною цільовою аудиторією є країни, в яких середній рівень якості освіти є набагато нижче, тож вони можуть залучати велику кількість іноземних студентів саме завдяки спрощенню бюрократичних процедур для них. Також важливим чинником може бути можливість працювати під час навчання [4].

Література:

1. Miotto G., Del-Castillo-Feito C., Blanco-González A. Reputation and legitimacy: Key factors for Higher Education Institutions' sustained competitive advantage. *Journal of Business Research*. 2020. Т. 112. Р. 342–353.
2. Lo M.F., Tian F. Enhancing competitive advantage in Hong Kong higher education: Linking knowledge sharing, absorptive capacity and innovation capability. *Higher Education Quarterly*. 2020. Т. 74. № 4. Р. 426–441.
3. Waller R.E. et al. Higher Education In Search Of Competitive Advantage: Globalization, Technology And E-Learning. *International Journal of Advanced Research and Publications*. 2019. Т. 3. № 8. Р. 184–190.
4. Barusman M.Y.S. The strategic formulation of competitive advantage on private higher education institution using participatory prospective analysis. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies*. 2018. Т. 11. № 1–2. Р. 124–132.

Кудирко Л. П.
*кандидат економічних наук,
професор кафедри світової економіки
Київського національного торговельно-економічного університету*

Пащенко Б. В.
*аспірант кафедри світової економіки
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ОРГАНІЧНОЮ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

Світовий ринок органічної продукції сфери АПК демонструє вкрай високу динаміку в перебігу останніх десяти років, навіть на тлі негативних тенденцій в міжнародному товарообміні. Мова йде про низку деструктивних чинників, викликаних як загостренням торговельного суперництва між основними його учасниками, зокрема торговельну війну між США та КНР, так і обмежувальними протекціоністськими заходами щодо торгівлі із нерезидентами з огляду на пандемію COVID-19. За експертними даними Research Institute of Organic Agriculture (FiBL) [1] органічне виробництво продовольчої продукції має місце у майже 190 країнах світу та здійснюється на близько 71,5 мільйонах гектарів сільськогосподарських земель. У 2018 році глобальні продажі органічних продуктів харчування і напоїв досягли понад 96 мільйонів євро. Щорічний приріст внутрішніх та глобального ринків органічної продукції коливався на рівні 20 відсотків (від 10 до 25 відсотків залежно від країни). За оцінками вже згадуваної організації FiBL, зростання споживання органічної продукції майже вдвічі перевищує темпи зростання продовольчого ринку в цілому.

Лідерами серед країн по споживанню органічної продукції наразі виступають такі країни як США, що посідають близько 40% ринку. У п'ятірку лідерів також входять Німеччина (11%), Франція (9%), Китай (8%) і Канада (3%). Варто вказати на те, що глобальний попит на органічну агропродовольчу продукцію донині є слабо диверсифікованим, адже на зазначені країни припадає понад 70% ринку органічної продукції в світі. Україна виступає активним гравцем на світовому ринку органічної агропродовольчої продукції в якості її експортера. Так, в 2019 році Україна посіла 2 місце серед імпортерів органічної агропродовольчої продукції в ЄС, поступившись першість постачальникам із КНР [2].

Важливим фактором, що зумовлює попит нерезидентів на органічну продукцію із тієї чи іншої країни-продуцента є інформаційна прозорість

щодо умов створення, обробки, транспортування та, власне, торгівлі нею. Адже споживачів органічної харчової продукції все більше турбують питання продовольчої безпеки і безпеки самих продуктів харчування. Іншим не менш переконливим фактором щодо запиту на здатність забезпечити таку інформаційну відкритість вже для самих виробників/експортерів є те, що для них, серед яких є багаточисельні дрібні виробники в країнах, що розвиваються, це питання виживання через доступ на світовий ринок.

Проблематика інформаційного забезпечення має також і інституційний вимір на глобальному та національному рівнях: збір структурованої інформації по всьому ланцюжку поставок, в тому числі на рівні первинного виробництва, обробки, дистрибуції, на рівні пов'язаних з торгівлею міжнародних процесів, імпорту і роздрібною торгівлі, слід розглядати в рамках сприяння агропродовольчій торгівлі задля досягнення інклюзивного та сталого розвитку глобальної економіки.

Саме у випадку з органічною агропродовольчою продукцією з метою розвитку цього сектору глобальної економіки та на тлі активізації неопротекціоністських гасел щодо захисту національного бізнесу та обмеження імпорту необхідним є досягнення балансу між розумним занепокоєнням щодо безпеки та сприянням торгівлі. В цьому сенсі виходом може стати більш активне застосування інтегрованого підходу до управління інформацією по всьому ланцюжку, а не лише здійснення контролю за транзакціями між учасниками ЗЕД [3–4] Глобальна унікальна ідентифікація є одним з ключових принципів, необхідних для управління інформацією агропродовольчого ланцюжка. Попри те, що будь-які продукти харчування, торгівля якими здійснюється на глобальному рівні, вимагають унікальної ідентифікації, саме для органічних продуктів вони є критичними за значимістю, оскільки дозволяють простежити всю еволюцію заходів та процесів щодо них і уникнути будь-яких ризиків / небезпек (наприклад, пов'язаних зокрема з перехресним зараженням).

Наразі для сільськогосподарської складової агропродовольчих ланцюжків, або в цілому для ранніх стадій ланцюжка поставок продуктів харчування, не існує переважаючого провайдера ідентифікації. Допоки на певних етапах, зокрема, на етапі дистрибуції і роздрібною торгівлі, провідним провайдером ідентифікаційних схем є GS1. На ранніх стадіях, в основному використовуються неглобальні системи ідентифікації. Все це ускладнює зняття ризиків інформаційної невизначеності та деструктивно діє на перебіг міжнародного товарообміну органічною агропродовольчою продукцією.

Література:

1. The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends 2020. 21st edition. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL) and IFOAM – Organics International, Frick and Bonn. URL: <https://www.orgprints.org/37222>.
2. Кудирко Л.П., Пашенко Б.В. Детермінанти попиту в міжнародній торгівлі органічною агропродовольчою продукцією. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8185> (дата звернення: 11.03.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.9.59.
3. Субрегіональні дослідження: огляд практик спрощення процедур торгівлі у відповідь на COVID-19: Східна та Південно-Східна Азія. URL: <https://www.unescap.org/resources/tradefacilitation-times-pandemic-practices-east-and-north-east-asia>.
4. Субрегіональні дослідження: огляд практик спрощення процедур торгівлі у відповідь на COVID-19: Північна та Західна Азія. URL: <https://www.unescap.org/resources/trade-facilitation-times-pandemic-practices-north-and-central-asia>.

СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Зварич І. Т.

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і маркетингу
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

Зварич О. І.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних економічних відносин
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

КЛЮЧОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

У національному господарстві країни відбуваються глибокі соціально-економічні зміни, які пов'язані із визнанням України державою із ринковою економікою та її вступом до Світової організації торгівлі [1] і здійсненням податкової, фінансової, соціальної та інших реформ, вивчення впливу яких на формування і розвиток сучасної економічної системи має важливе теоретичне та практичне значення для кожного із регіонів України. При цьому, оскільки у державній політиці віддзеркалюються докорінні інтереси суспільства, вона справедливо вважається концентрованим виразом економіки. Поряд із цим, позаяк вона має певну відносну самостійність, державна політика активно впливає на економічну сферу суспільства. Першооснова регулювання усіх інтересів полягає в окремому напрямку державної політики – державній регіональній економічній політиці, яка є компромісом між численними інтересами із метою досягнення максимального «блага» у межах наявного суспільного устрою. У короткому викладі зміст сучасної економічної політики можна визначити як реформування матеріального і духовного виробництва соціальних умов життя на базі науково-технічного прогресу (новітніх технологій), проведення структурних реформ та взаємовигідного розподілу праці з іншими країнами. Одночасно із цим державна економічна політика повинна: носити системний характер, бути комплексною і охоплювати усі сфери людської життєдіяльності; ґрунтуватись на власних матеріальних, фінансових, енергетичних, кадрових та інших ресурсах із врахуванням міжнародного розподілу праці; створювати умови для розв'язання соціальних проблем громадян, зокрема, розширення і зміцнення

«середнього класу», який є реальною та зацікавленою силою правової держави і громадянського суспільства; залучати до справи людей, завдяки чому нівелювати соціальну та політичну напруженість; сприяти рівноправному діловому і взаємовигідному співробітництву всередині країни – між її частинами, із-зовні – з іншими, передовсім з розвиненими країнами [1–5]. Винятково важливе значення має законодавче закріплення державної політики, позаяк дає реальну можливість не тільки сприяти визначенню належних стратегій та тактик тих чи інших суб'єктів господарювання, отже забезпеченню безумовної реалізації визначальних економічних інтересів, а захистити їх від свавілля, зокрема, державного.

Основними формами державного планування господарської діяльності є Державна програма економічного і соціального розвитку України, Державний бюджет України та інші цільові державні програми з питань економічного і соціального розвитку, порядок розробки, завдання та реалізація яких визначаються законом про державні програми. Активну участь у розробці та реалізації програм економічного розвитку беруть і органи влади АР Крим, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які згідно із статтями 116, 138 і 143 Конституції України [6] розробляють та затверджують програми соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та здійснюють належне планування економічного і соціального розвитку цих територій [2–5; 7].

Державна економічна політика віддзеркалює вплив держави на соціально-економічний стан суспільства. Вона включає: розробку та впровадження правових засад функціонування економічної системи в ринкових, соціально орієнтованих умовах (питання власності, у тому числі на землю, податків, прожиткового мінімуму тощо), тобто визначення у країні «правил гри» юридичних і фізичних осіб на ринку. Так, законодавство, яке ґрунтується на принципі «все дозволено, що не заборонено», надає підприємцям широке поле для відповідної діяльності. Те, що не заборонене, вирішується шляхом запровадження процесуальних норм; визначення пріоритетів макроекономічного розвитку, отже формулювання діагностованих за критеріями цілей, забезпечення їхньої реалізації усіма необхідними ресурсами, оцінку соціальних та економічних і екологічних та інших наслідків вирішення таких пріоритетів; реалізацію національних соціально-духовних цінностей, оскільки різні закони і наслідки господарської діяльності мають сенс лише у тому разі, якщо вони спрямовані на задоволення потреб громадянського суспільства; регулювання економічної діяльності для досягнення наперед визначених цілей шляхом підтримки функціонування ринкового механізму, тобто належного регулювання співвідношення сукупного попиту та сукупної пропозиції.

Законодавче закріплення державної політики має винятково важливе значення, оскільки дає можливість не тільки сприяти визначенню стратегій та тактик тих або інших суб'єктів господарювання, отже організаційно-діяльнісному забезпеченню реалізації основних економічних інтересів, а й захистити їх від свавілля, у тому числі державного. Одночасно етапи формування та закріплення державної політики в основному проходять у структурах державного апарату – органах державної влади – і виконуються державними службовцями. Це накладає вимоги до професіоналізму в діяльності цих працівників та нормативного врегулювання процесуальних регламентів формування і закріплення та реалізації положень державної економічної політики.

Відтак, економіка – це система взаємопов'язаних галузей і комплексів національного господарства, які містять у собі взаємопов'язані та взаємозалежні ланки – по-перше, суспільного виробництва, по-друге, розподілу і, по-третє, обміну виробленого продукту у масштабах усієї держави, із метою задоволення різних суспільних потреб. Поруч з цим основними формами реалізації державою економічної політики є довгострокова (стратегічна) та поточна (тактична) у сфері економіки, спрямована на реалізацію і оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання та споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому. При цьому публічне регулювання економічних процесів має органічно поєднуватись із ринковими механізмами, не підмінюючи і не зменшуючи їх ролі та є невід'ємною складовою частиною сучасної ринкової економіки, чим і визначається його зміст.

Література:

1. Світова організація торгівлі (СОТ). URL: mfa.gov.ua (дата звернення: 27.02.2021).
2. Благун І.С., Сисак Л.І., Солтисік О.О. Моделювання сталого розвитку регіону. Моногр. Івано-Франківськ : Видав.-дизайн. відділ Центру інформаційних технологій, 2006. 166 с.
3. Дмитришин Л.І., Зварич О.І. Методичні аспекти формування концепції економічного розвитку регіону. Між. наук. конф. «Corporate governance: strategies, processes, technology», 20 жовтня 2017 року, м. Каунас (Литва). Baltija Publishing, 2017. С. 148–150.
4. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети Київ : Наукова думка, 2006. 512 с.; Долішній М. І. Соціально-економічне районування України. Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 1997. 50 с.
5. Клебанова Т.С., Дубровина Н.А., Стрижиченко К.А. Анализ экономического роста. Учебн. пособ. Харьков : Изд. ХГЭУ, 2002. 224 с.
6. Зварич І.Т., Зварич О.І., Хома В.Б. Управління соціально-економічним розвитком регіону : навч.-метод. посібн. для студ. і магістр. усіх економ. спец. Івано-Франківськ : Вид-ць «ПП Супрун В. П.», 2019. 476 с. Рис. 24. Табл. 40. Бібліогр. 73 наймен.
7. Конституція України (зі змін. та доп.). Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 27.02.2021).

Матросова Л. М.
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки та менеджменту
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
м. Харків, України*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Останнім часом глобальний світ та економіка стрімко змінюються. Процеси, що відбуваються у глобальному світі, суттєво впливають на розвиток світового господарства, зокрема, на міжнародні політичні та соціально-економічні процеси. Водночас виникають нові загрози та ризики для розвитку особистості, суспільства та держави, що вимагає підвищення рівня економічної безпеки країни.

Нові виклики пов'язані з наслідками пандемії, що суттєво змінила динаміку соціально-економічного розвитку країн. Зміна конфігурації світового економічного простору та формату взаємодії міжнародних компаній, активізація нових сфер економічної діяльності та занепад багатьох існуючих, формування нових підходів до управління бізнесом та національною економікою, відмова від традиційних та поява нових форм зайнятості на ринку праці, вихід на міжнародну арену нових гравців – все ці нові реалії сучасності потребують пошуку та реалізації новітніх стратегій, нових підходів та використання сучасних інструментів у сфері економіки, суспільних відносин всередині країни та на зовнішніх ринках.

Одним із важливих напрямів підтримки високих темпів економічного розвитку є підвищення рівня економічної безпеки національної економіки на основі зростання її загального потенціалу, впровадження заходів зі створення ефективної інфраструктури та формування національної інноваційної системи (НІС). Зазначені завдання наразі є актуальними для вітчизняної економіки.

Слід підкреслити, що на рівні національного господарства слід розрізняти національну безпеку (НБ) у горизонтальному та вертикальному визначенні. У першому варіанті НБ містить наступні види безпеки: економічна, соціальна, демографічна, науково-технічна, продовольча, екологічна, технологічна, транспортна та ін. У вертикальному визначенні НБ може бути представлена як національна, регіональна, на рівні корпорацій та підприємств.

Розробка державної політики у сфері забезпечення національної безпеки передбачає врахування наявного потенціалу економіки, існуючих та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, а також використання стратегічних заходів для зниження

різних видів ризику: політичного, економічного, соціального, техногенного, екологічного, інформаційного. З урахуванням євроінтеграційного вибору України необхідно збільшити державне фінансування пріоритетних напрямів науково-технологічного розвитку з метою розробки та впровадження нових технологій, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Слід підкреслити, що підґрунтям економічної безпеки є інноваційна безпека. Інноваційна безпека включає дві взаємопов'язані та взаємодоповнюючі підсистеми: 1) підсистему об'єктів інноваційної безпеки: наука та її кадрове забезпечення, техніка та технології, продукція та послуги, реалізація та комерційне використання нововведень; 2) обслуговуючу підсистему: інвестиції, управління (менеджмент), маркетинг. Враховуючи зазначені підсистеми, інноваційну безпеку необхідно розглядати як комплексну і складну систему.

Безпосередньо економічна безпека також має ряд обов'язкових складових:

1) головна мета та основне завдання будь-якої країни передбачає забезпечення стабільних темпів економічного зростання в умовах глобалізації з метою досягнення оптимальної структури економіки та забезпечення її захищеності від внутрішніх та зовнішніх загроз;

2) сталого розвитку національної економіки можливо досягти на основі соціальної складової економіки, що є важливим елементом системи економічної безпеки країни;

3) підвищення конкурентоспроможності продукції, що передбачає реалізацію ефективної державної політики у сфері регулювання діяльності суб'єктів господарства, забезпечення вільної конкуренції виробників, проведення структурної перебудови економіки;

4) вдосконалення нормативно-правової бази, оскільки захист національного суверенітету та економіки країни від потенційних загроз вимагає наявності ефективно функціонуючого законодавства, а також оптимально збудованої вертикалі влади на рівні взаємодії держави та регіонів країни;

5) зменшення залежності економіки країни від зовнішніх чинників (фінансово-економічні кризи, зміна кон'юнктури світових ринків, використання демпінгових заходів у сфері промислової та експортно-імпоротної політики розвинених країн світу).

Наразі більшість вчених підкреслює провідну роль інноваційної діяльності у забезпеченні економічної безпеки. З цією метою розроблено певний блок показників, що характеризують стан науки та інновацій, а саме:

- інноваційна активність організацій;
- витрати на технологічні інновації;
- обсяг інноваційних товарів, робіт, послуг та ін.

Важливо підкреслити, що у сучасному інформаційному суспільстві постійно відбуваються зміни технологій та технологічних укладів.

Економіка України у порівнянні із зарубіжними країнами має недостатні темпи впровадження нових технологічних укладів, що негативно впливає на рівень конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств, можливості засвоєння нових ринків збуту.

На наш погляд, інноваційна безпека передбачає такий стан економічної безпеки, що забезпечує комерціалізацію результатів НДДКР, динамічний розвиток економіки та протидію впливу негативних чинників на глобальних ринках.

Саме тому виникає актуальне питання про те, які показники можуть слугувати критеріями оцінки рівня інноваційної безпеки. В Україні у якості таких критеріїв та відповідних індикаторів з їх пороговими значеннями використовуються наступні: частка витрат на науку до ВВП – 2%; інвестиції в основний капітал до ВВП – 25%; частка інноваційної продукції в загальному обсязі відвантаженої промислової продукції – 15%; питома вага машинобудівних видів діяльності в обсязі всієї відвантаженої промислової продукції – 25%.

Їх порівняння з показниками зарубіжних країн свідчить, що останні мають більш високе значення. Наприклад, серед 27 країн-членів ЄС найбільш висока частка витрат на наукові дослідження до ВВП спостерігається у Швеції – 3,4%, Австрії – 3,16%, Данії – 3,05%, Німеччині – 3,02%, США – 2,79%.

Відзначимо, що у провідних країнах світу значну роль у фінансуванні витрат на наукові дослідження відіграє сектор вищої освіти. Зокрема, його питома вага у витратах на НДДКР у країнах-членах Євросоюзу становила 22%, в Японії – 12%. В Україні ці витрати складають не більше 0,1% [1]. Рівень інноваційного розвитку країни значною мірою визначається розвитком інформаційних технологій, а також станом машинобудівної галузі економіки. Останнім часом її роль в структурі економіки України зменшується та становить 10–13% відповідно, що суттєво нижче рівня зарубіжних країн. Частка машинобудування у промисловому виробництві закордоном становить 30-50%. Наприклад, цей показник у Німеччині складає 53,6%, Японії – 51,5%, Великій Британії – 39,6%, Італії – 36,4%, Китаї – 35,2%. Це дозволяє здійснювати технічну модернізацію промисловості протягом кожних 8–10 років [2].

Наразі основними загрозами економічній безпеці України є наступні, а саме:

- зростання залежності економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, недостатній розвиток внутрішнього ринку;
- відсутність ефективної стратегії держави для формування високо технологічного сектора економіки;

- недостатнє фінансове забезпечення інноваційних проєктів;
- відсутність інноваційної інфраструктури для комерціалізації нових розробок.

З метою подолання зазначених загроз необхідна реалізація наступних заходів:

- залучення інвестиційних ресурсів для проведення структурних зрушень в економіці;
- вдосконалення системи державного управління для активізації інноваційної діяльності;
- розвиток мережі інноваційних структур в регіонах України та забезпечення їх ефективної взаємодії;
- забезпечення нормативно-правової підтримки інноваційної діяльності підприємств.

Економічна безпека є основою зростання національної безпеки країни, захисту національного суверенітету держави, забезпечення високого рівня добробуту населення. Враховуючи зміни, що відбуваються наразі у глобальній економіці, нові ризики та загрози для України слід забезпечити підвищення рівня економічної безпеки на основі формування сучасної моделі інноваційного розвитку економіки. Водночас із реалізацією необхідних заходів, доцільно також використання напрацьованого досвіду європейських країн, що мають значні здобутки у цій галузі, враховуючи важливість євроінтеграційних сподівань України.

Література:

1. Витрати на наукові дослідження в Україні та світі. URL: <http://www.edclub.com.ua> (дата звернення: 03.03.2021).
2. Машиностроение Украины: текущие тенденции. Минпром. Информационное агентство. URL: <http://www.minprom.ua> (дата звернення: 05.03.2021).

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Марчук А. О.

*асистент кафедри маркетингу
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

ПЛАНУВАННЯ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Сьогодні ринок молока та молочної продукції в Україні вирізняється гіперконкурентністю. Із головних тенденцій можна виділити: довгочасну реструктуризацію й концентрацію власності, розширення меж впливу лідерів-гігантів, розвиток місцевих та регіональних ринків, впровадження інновацій у виробництво. У часи профіциту продукції, будь-яке підприємство має можливість отримати максимальний прибуток завдяки вибору, забезпеченню і просуванню вищої цінності продукції для споживачів, та, безсумнівно, завдяки оптимізації процесу її надання. Формування, представлення та просування цінності вимагає дієвих маркетингових заходів. Для успішної діяльності підприємства в умовах ринку необхідне ефективне маркетингове стратегічне планування. Досягнення фірмою заданих стратегічних і тактичних цілей товарної політики не тільки покращує позиції своєї продукції серед конкурентів, але й забезпечує власному бренду більш стійку позицію на обраному цільовому ринку.

Товарна політика є певною системою заходів, що орієнтують виробництво на задоволення потреб споживачів та одержання на цій основі прибутку. Із погляду економіки, головним аспектом товарної політики вважається саме створення ефективного товарного асортименту. Товарна політика підприємства передбачає управління товарною номенклатурою, товарним асортиментом, окремими товарами.

Планування товарної політики фірми проходить кілька стадій:

I – аналіз конкурентоспроможності продукції підприємства на цільових ринках; II – визначення можливостей розвитку товарного асортименту компанії, перспективність напрямів диференціювання її продукції; III – формування розділу як стратегічного, так і тактичного маркетингового плану; IV – розробка товарів-новинок і послуг, їх експертне тестування та поетапний запуск; постійний контроль за оновлення товару-міксу; V – перевірка виконання усіх планів

маркетингу, оцінка ефективності ухвалених маркетингових рішень у сфері товарної політики.

Основним етапом планування виробничої програми підприємства є розробка плану виробництва та реалізації продукції. Саме план продажу допомагає в майбутньому скласти внутрішньофірмову стратегію підприємства. Правильно сформований план реалізації продукції допоможе досягти максимального прибутку та задовольнити споживачів.

Для планування обсягу реалізації молока на прикладі ПАТ «Юрія» у період 2020–2022 р.р. необхідно дослідити реалізацію цієї продукції в 2015–2019 роках.

Таблиця 1

Вихідні дані для планування обсягів збуту продукції ПАТ «Юрія», т

Показник	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Молоко	13407,60	15467,4	14939,0	17281	16622,4

Джерело: розрахунки автора на основі фінансової звітності ПАТ «Юрія»

Відобразимо графічно обсяги реалізації молока за останні п'ять років та зобразимо рівняння лінії тренду. Під час графічного відображення обсягів реалізації продукції, було виведене наступне рівняння лінії тренду: $y = 13539x^{0,1402}$. Для визначення лінії тренду використовують різноманітні математичні функції. У нашому випадку найбільш доцільною буде лінійна функція.

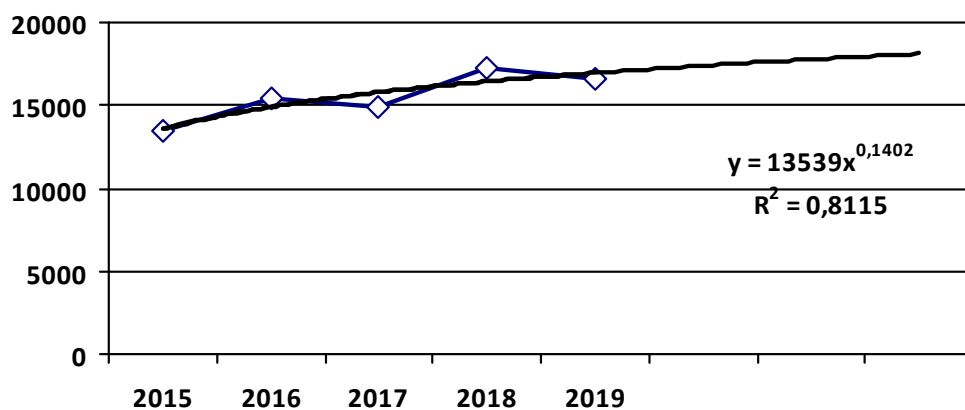

Рис. 1. Планування обсягів реалізації продукції ПАТ «Юрія», т

За рис. 1 видно, що було розраховано коефіцієнти детермінації для ліній тренду, і також підсумовано, що найбільш точне прогнозування обсягів збуту молока можливе за допомогою ступеневої кривої, величина коефіцієнта кореляції близька до одиниці – 0,81.

Тепер проведемо рорахунок обсягів реалізації молока для наступних маркетингових років: $O_{2020} = 13539 * 6^{0,1402} = 17405,38$ т; $O_{2021} = 13539 * 7^{0,1402} = 17785,63$ т; $O_{2022} = 13539 * 8^{0,1402} = 18121,74$ т.

У майбутньому, потенціал виробництва та реалізації молока підприємством буде тільки збільшуватись. Так, за прогнозом у 2020 році обсяги реалізації становитимуть 17405,38 т, що на 782,98 т більше за показники 2017 року. У 2021–2022 рр. також буде спостерігатись тенденція до зростання, приблизні обсяги реалізації молока – 17785,63 т та 18121,74 т відповідно.

Тепер за допомогою статистичних даних та індексу виробництва визначемо помісячний план виробництва молока ПАТ «Юрія».

Таблиця 2

Розрахунок плану виробництва молока ПАТ «Юрія»

Місяць	Реалізація продукції, млн. грн	Індекс сезонності	Помісячний план реалізації підприємства, т
Січень	3926,5	1,00	1201,93
Лютий	4270,8	1,09	1307,32
Березень	4660,3	1,19	1426,55
Квітень	4813,8	1,23	1473,54
Травень	5483,3	1,40	1678,48
Червень	5175,8	1,32	1584,35
Липень	5168,6	1,32	1582,15
Серпень	5238,2	1,33	1603,45
Вересень	4602,9	1,17	1408,98
Жовтень	4862,1	1,24	1488,32
Листопад	4734,3	1,21	1449,20
Грудень	4702	1,20	1439,32

Джерело: розрахунки автора на основі статистичних даних щодо обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності

За табл. 2, простежується певна сезонність, яка є нерівномірною. Бачимо, що найбільші показники представлені в таких місяцях, як: травень – 1678,48 т, липень – 1582,15 т, серпень – 1603,45 т. Це пояснюється значним споживанням молочних продуктів на травневі свята та ближче до літа. У грудні споживання зростає через новорічні свята, коли люди якнайбільше готують та споживають велику кількість страв.

Таблиця 3 демонструє графік виконання заходів щодо удосконалення молочної продукції ПАТ «Юрія», які заплановані на наступний маркетинговий рік. Так, аналіз українського ринку молока та молочної продукції буде проводитись у березні, липні та листопаді, для постійного відслідковування динаміки попиту та пропозиції на продукцію ТМ «Волошкове поле». Пошук інвестицій для удосконалення продукції досліджуваного підприємства краще проводити на міжнародних та національних виставках і ярмарках, що частіше проходять у весняно-осінній період. Розширення асортименту лінійки молочної продукції маркетинговий відділ втілюватиме протягом липня-

вересня, проте процесом удосконалення виробництва буде займатись лише в квітні, проте детально, із визначенням основних недоліків та виокремленням інноваційних оновлень виробничого процесу за рахунок інвестицій. Тестування товарів-новинок будуть у якості дегустації будуть організовані у торгових супермаркетах, де споживачі зможуть повністю оцінити усі переваги та недоліки смакових властивостей нового товару, його дизайну упаковки, а також краще проінформуватися щодо іміджевої політики бренду (травень і вересень). Збір та обробка інформації щодо конкурентів є постійною задачею для маркетингового відділу і буде проводитись протягом усього року.

Таблиця 3

План заходів на удосконалення продукції ПАТ «Юрія»

ПЛАН ЗАХОДІВ	Графік виконання планових заходів											
	I квартал			II квартал			III квартал			IV квартал		
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Аналіз продукту на ринку			■				■				■	
Пошук інвестицій для удосконалення продукту				■	■			■	■			
Розширення асортименту							■	■	■			
Удосконалення виробництва товару			■									
Тестування нового товару на ринку					■				■			
Збір та обробка інформації про товар конкурентів	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Комплексне вивчення ринку та аналогічних продуктів	■			■			■			■		
Пошук нових постачальників	■	■	■	■	■							
Розширення каналів збуту товару				■								
Контроль за виконанням робіт		■			■			■			■	

Джерело: складено автором

Отже, для розвитку підприємству потрібен чіткий і систематизований план його діяльності, а саме – маркетинговий стратегічний план, особливо що стосується завдань товарної політики. Безліч рішень повинні ухвалюватися не тільки з боку поточних інтересів, але й з урахуванням того, як воно «працює» на кінцеві цілі. Таким чином, фірмі необхідно правильно планувати, а також постійно удосконалювати товарну стратегію, що дозволить їй забезпечити стійку структуру асортименту, постійний збут і стабільний прибуток.

Література:

1. Куліш Т.В. Стратегічне маркетингове планування діяльності підприємств із використанням матричних методів. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. 2012. № 2(18). С. 64–51.

2. Шквиря Н.О. Обґрунтування вибору маркетингової стратегії молоко-переробного підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 29. С. 324–329.

3. Окрепкий Р., Лагоцька Н. Стратегічні аспекти формування маркетингової товарної політики підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2015. Вип. 2 (27). С. 283–289.

Матвєєв В. В.

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національного авіаційного університету*

Матвєєва О. М.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку і аудиту
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ З УРАХУВАННЯМ РИЗИКУ

На сучасному етапі розвитку економіки дослідження вчених-економістів доводять неактуальність концепції «економічної людини» з причини низького рівня ефективності управлінських рішень, що приймаються за дотриманням принципу максимізації індивідуальної вигоди. Також, в економічних реаліях не існує ані абсолютної повноти інформації, ані свободи вибору альтернатив, ані стабільності не тільки в тривалих відрізках часу, але навіть і в ситуативному виборі.

Економічна наука тривалий час спиралася на концепцію «економічної людини» – людини раціональної, котра має стабільні переваги і прагне максимізувати власну вигоду в умовах абсолютної повноти інформації, свободи вибору і кількісної оцінки альтернатив [1, с. 29]. Оскільки поведінка суб'єктів господарювання значно складніша, виникла необхідність у подоланні спрощеної схеми «економічної людини».

Критичний аналіз економічної поведінки, процесу прийняття управлінських рішень, механізмів прийняття економічних рішень показав низький рівень результатів досліджень переваг альтернатив, процесу прийняття управлінських рішень і чинників, що впливають на нього. Необхідність забезпечення ефективності процесу прийняття управлінських рішень в економіці потребує критичного аналізу теорії ризику, дослідження впливу ступеня ризику та його ймовірності на альтернативи і управлінські рішення, формування основних положень теорії прийняття рішення за наявності ризику.

Під процесом прийняття управлінського рішення розуміють вибір одного варіанту з декількох альтернативних з метою забезпечення

ефективності. У процесі прийняття управлінських рішень виділяють три етапи: аналіз інформації; виявлення альтернатив; вибір альтернативи, що забезпечить ефективність управлінського рішення. На першому етапі аналізується вся доступна на момент прийняття управлінського рішення інформація. Другий етап направлений на виявлення альтернативи, визначення факторів забезпечення ефективності. На третьому етапі процесу прийняття управлінського рішення проводиться порівняльний аналіз альтернатив і вибір альтернативи, що забезпечить ефективність управлінського рішення [2, с. 83].

Задля уникнення ризику суб'єкти господарювання прагнуть реалізувати альтернативу з високим рівнем ефективності. Цей процес і знаходить своє вираження у понятті «ризик». Ризик – поняття, що характеризує господарську діяльність в умовах невизначеності. Поняття ризику включає перспективу певного результату, який залежить від ряду чинників і містить властивість небажаності. Будучи, таким чином, прогностичною оцінкою процесу господарювання, поняття ризику не просто описує, але зумовлює певне його розуміння, є нормативно-оціночною категорією. У даній своїй якості ризик є властивістю господарської діяльності та економічних відносин, тобто є продуктом або результатом управлінського рішення. Ризик пов'язаний з вибором певних альтернатив, розрахунком імовірності їх результату. Обґрунтований ризик є складовою частиною процесу прийняття раціонального управлінського рішення в умовах невизначеності. Останній існує як на стадії вибору альтернативи, так і на стадії її реалізації. І в тому, і в іншому випадку ризик постає моделлю зняття суб'єктом господарювання невизначеності шляхом практичного вирішення суперечності при альтернативному розвитку протилежних тенденцій у конкретних умовах [3, с. 109]. Ризик є одним із шляхів усунення невизначеності, яка є відсутністю однозначності, це пов'язано, насамперед, з властивістю ризику оптимізувати процеси управління і регулювання, ігноруючи об'єктивні і суб'єктивні джерела невизначеності. Причому йдеться не про те, щоб знайти кошти, які дозволяють повністю позбавитися впливу чинників невизначеності (що неможливо), а про необхідність урахування ризику з метою відбору раціональних альтернатив.

В сучасних реаліях розвитку економіки домінуючою теорією прийняття управлінських рішень за наявності ризику є теорія максимізації очікуваної корисності. Будь-яка система вимірювання корисності, в якій використовуються альтернативи при невизначених результатах, формує функцію корисності для пояснення цих альтернатив і, отже, передбачає концепцію ризику [4, с. 8]. Таким чином прийняття ризику в контексті очікуваної корисності є просто засобом опису форми функції корисності.

Доцільно також відокремити особову детермінацію прийняття управлінських рішень – готовність до ризику, яку можна розуміти як готовність виходити за межі ситуативних обмежень, ставити цілі, що передбачають перевірку особистісних можливостей, теоретичних знань та практичних навичок, кваліфікації, готовність контролювати результати прийнятих управлінських рішень.

Прийняття управлінських рішень за наявності ризику визначається як процес, направлений на подолання невизначеності в ситуації альтернатив, в ході якого є можливість кількісно і якісно оцінити ймовірність досягнення передбачуваного результату.

Таким чином, вивчення процесу прийняття управлінських рішень з урахуванням ризику є не лише актуальним, а і вимагає подальших досліджень задля забезпечення такої економічної поведінки суб'єктів господарювання, яка сприятиме процесу прийняття ефективних управлінських рішень в економіці.

Література:

1. Лагутін В.Д. Людина і економіка : навчальний посібник. Київ : Просвіта, 2016. 451 с.
2. Ходаківський Є.І. Психологія управління : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 492 с.
3. Ложкін Г.В., Спасенніков В.В., Комаровська В.Л. Економічна психологія : навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2014. 304 с.
4. Алюшина Н.О. Психологічні механізми ефективного управлінського впливу : навчально-методичні матеріали. Київ : НАДУ, 2013. 48 с.

Матійчак Б. В.

студент магістратури

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: Поченчук Г. М.

кандидат економічних наук, доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Споконвіку технології допомагали бізнесу підвищувати рівень надання послуг, пришвидшувати операційні процеси, та оптимізувати витрати для отримання кращого продукту для кінцевого споживача. Сьогодні ж розвитку бізнесу сприяє нова рушійна сила – діджиталізація, яка набула щонайбільшої актуальності за весь час, в тому числі внаслідок пандемії COVID-19.

Діджиталізація, або ж цифрова трансформація означає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери бізнесу, для вдосконалення методів його функціонування, та підвищення цінності його виробленої продукції або наданих послуг. Це включає адаптацію до культурних змін, експерименти з інноваційними технологіями, менеджмент ризиків та знаходження нових рішень.

Опираючись на фахове опитування, проведене у 2018 році у США серед 628 кваліфікованих представників high-tech індустрії (16%), сфери виробництва (12%), фінансових послуг (12%), державних установ (10%), сфери послуг (8%), освіти (8%), охорони здоров'я (7%), рітейлу (6%), маркетингу/реклами (5%), 89% бізнесу впроваджує, або включає в свої плани інтеграцію цифрових технологій [1].

Тобто діджиталізація допомагає бізнесу в напрямку створення додаткової цінності своїй продукції для отримання конкурентних переваг і задоволення очікувань потенційних клієнтів.

Також актуальним можна вважати дослідження, проведене на замовлення компанії Cisco в 2020 році, щодо цифрової зрілості малого бізнесу, яке аналізувало малий бізнес у восьми країнах, і описувало імплементацію цифрових технологій та їх поміч при відновленні економічної ситуації у досліджуваних країнах. Серед європейських країн були опрацьовані ринки Франції, Великобританії та Німеччини, а моделювання показало, що в середньому, посилюючи діджиталізаційні процеси в межах держави, можна досягнути росту ВВП на рівні 5,6% до 2024 року [2].

Так як малий бізнес являється основою економіки кожної країни, зокрема України, впровадження цифрових технологій має допомогти менеджерам приймати зважені рішення на основі розуміння статистичних даних, сприяти впровадженню дистанційного керування процесами та автоматизації рутинних задач задля зменшення фактору людської помилки. Використання BigData й аналітики може допомогти прийняти більш обґрунтовані рішення для бізнесу, а фокус менеджерів завдяки цьому буде зміщуватись з операційної діяльності в бік тактики та стратегії бізнесу для покращення взаємодії з клієнтом на кожному кроці.

У сучасному цифровому середовищі, до якого звертається бізнес для досягнення конкурентоспроможності, «Великі дані» є важелем для зростання та успіху. До прикладу, американська компанія McCormick & Company, що виробляє спеції та суміші приправ, надихнулася ідеєю впровадити інформаційні технології, що дозволило компанії розробляти спеції на основі смаків споживача, і саме тому вони запустили FlavorPrint, онлайн-додаток, що допомагає користувачу розпізнавати їх вподобання. Цей додаток просить користувача пройти декілька опитувань, і, обробляючи дані, надає персоналізовані рецепти, які відображають вподобання окремого споживача, майже як Netflix в

кіноіндустрії. І якщо не кожен бізнес має ресурси на впровадження машинного навчання та штучного інтелекту для збору і обробки даних користувача для надання персоналізованих послуг, створення персоналізованого продукту, то існує і безліч інших опцій, які доступні навіть малому бізнесу.

Для загального розуміння можна виокремити три базових напрями для імплементації цифрових рішень малим бізнесом, а саме: комунікації, внутрішній менеджмент та логістика, менеджмент продажів.

Цифрові рішення у сфері комунікацій можуть бути застосовані як для покращення внутрішніх комунікацій, так і для встановлення контакту з клієнтом, донесення до нього інформації, отримання зворотного зв'язку. Більше того, нещодавній звіт Міжнародної Організації Торгівлі показав, що діджиталізація може допомогти збільшенню обсягів торгівлі, і що малий бізнес з ефективним використанням цифрових інструментів експортує частіше, ніж конкуренти, які не мають цифрової присутності [3].

Відповідно, діджиталізація у сфері комунікацій сприяє розширенню клієнтської бази з експортним потенціалом, а це, в свою чергу, гарантує приріст доходів. Серед основних комунікаційних інструментів та технологій варто виділити такі, як: запуск кампаній з email-маркетингу, створення клієнтоорієнтованого веб-сайту компанії з його подальшою пошуковою оптимізацією, маркетинг в соціальних мережах, розробка власного мобільного додатку, використання платформ відео-конференцій для внутрішньої комунікації на підприємстві.

Щодо внутрішнього управління, то такі інструменти як хмарне ПЗ, CRM-системи, внутрішнє ПЗ для зв'язку з ланцюгом поставок, системи ERP(планування ресурсів підприємства), корпоративні соціальні мережі можуть допомогти бізнесу ефективніше виконувати свої завдання. Це в свою чергу спрощує зв'язок підприємств із постачальниками, замовниками та працівниками за допомогою Інтернет-інструментів. Технології роблять можливим віртуалізацію роботи, що позитивно впливає на витрати та сприяє реалізації потенціалу працівників. Це також дозволяє їм виконувати поставлені завдання не виходячи з дому, що вкрай актуально в контексті пандемії. Тим часом інтранет і мережеві інструменти компанії стали потужними засобами, що сприяють взаємодії та обміну знаннями. Нарешті, деякі цифрові інструменти дають керівникам глибше розуміння продуктів, що дозволяє приймати рішення щодо реальних даних для вдосконалення внутрішніх процесів. Також дослідження інтернаціональної компанії Deloitte у сфері фінансового консультування виявило закономірність між використанням цифрових технологій та здатністю створювати інноваційний продукт, себто діджиталізація має стійкий позитивний вплив для розробки нового продукту [4].

Вагомим аргументом на користь впровадження цифрових рішень може також стати факт більшої частки продажів бізнесу саме з онлайн каналів, у порівнянні з офлайн збутом продукції завдяки діджиталізації [5].

Також онлайн канали збуту позитивно впливають на міжнародні продажі, а використання отриманих даних, внаслідок онлайн продажів, допомагає в персоналізації товарів та послуг. Тобто компанії все частіше звертаються до технологій, щоб розуміти географію своїх клієнтів та їх вподобання. Аналітичні цифрові інструменти, в свою чергу, допомагають аналізувати поведінку споживача і розуміти його глибинні потреби в деталях. Серед цифрових інструментів, що можуть спростити життя пересічного бізнесу можуть бути: вебсайт з можливостями e-commerce, маркетплейси для розміщення власної продукції на сторонніх ресурсах, аналітика даних споживачів, цифрові платежі та сторонні додатки з доставки. Всі ці інструменти спрощують життя як самого бізнесу, бо дозволяють йому виходити на нові ринки та оптимізувати продажі, так і клієнту, адже спрощують процедуру купівлі, проведення платежів та доставки.

Підсумовуючи, варто наголосити, що діджиталізація не замінює, а лише доповнює і вдосконалює традиційний спосіб ведення бізнесу. Використання цифрових технологій допомагає оптимізувати процеси, нарощувати потужності та виходити на нові, раніше недоступні ринки, а в контексті пандемії, для деяких підприємств діджиталізація може стати рятівним інструментом для виходу із кризового становища.

Література:

1. IDG Communications (2018). State of Digital Business Transformation (Executive summary), 2–10. Retrieved December 2, 2020. URL: https://cdn2.hubspot.net/hubfs/1624046/Digital%20Business%20Executive%20Summary_FINAL.pdf.
2. IDC (2020). 2020 Small Business Digital Transformation, 10–20. Retrieved December 5, 2020. URL: https://www.cisco.com/c/dam/en_us/solutions/small-business/resource-center/small-business-digital-transformation.pdf.
3. WTO (2018). World Trade Report 2018: The future of world trade (Executive Summary), 8–11. Retrieved December 6, 2020. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/executive_summary_world_trade_report18_e.pdf.
4. Deloitte Financial Advisory (2019). The performance of Small and Medium Sized Businesses in a digital world, 30–32. Retrieved December 7, 2020. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/es/Documents/Consultoria/The-performance-of-SMBs-in-digital-world.pdf>.
5. OECD (2017). Key Issues for Digital Transformation in the G20, 115–122. Retrieved December 8, 2020. URL: <https://www.oecd.org/g20/key-issues-for-digital-transformation-in-the-g20.pdf>.

Резнік А. В.
здобувач ступеня вищої освіти доктора філософії
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ефективне функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності у тому числі сільськогосподарського підприємства не можливе без застосування методів економічного управління витратами. Нині, одним із найпоширеніших методів управління витратами є бюджетування. Бюджетування це – процес планування майбутніх господарських операцій підприємства та результатів його діяльності шляхом формування системи бюджетів [1]. Зокрема, бюджет – фінансовий документ, який охоплює усі складові діяльності підприємства на визначений період часу (рік), є інструментом управління витратами підприємства і забезпечує контроль статей доходів та витрат за визначений період. Відмінність бюджету від стратегії, полягає у тому що, стратегія – це певною мірою наші припущення щодо того, які дії зможуть привести нас через кілька років до бажаних стратегічних цілей – результатів, то бюджет повинен провести експертизу цих припущень на можливість і наявність ресурсів для їх досягнення [2, с. 82].

Система бюджетування це інструмент ефективного управління витратами сільськогосподарського підприємства, який передбачає контроль величини статей доходів і витрат, та забезпечує виконання наступних завдань: контроль реалізації поточної стратегії розвитку підприємства; планування і контроль основних показників економічної діяльності; прогнозування потреби у фінансових ресурсах; оптимізація грошових потоків. Характерною рисою системи бюджетування є те, що вона скерована у майбутній період і оперує плановими показниками. Від якості і об'єктивності планування залежить результат функціонування усієї системи бюджетування. Система бюджетування формується за принципом «зверху вниз» на основі: стратегічних цілей; поточних і прогнозованих ринкових умов; аналізу досягнутих фінансових результатів; операційних і фінансових показників діяльності; історичної інформації. Відповідно з точки зору послідовності підготовки документів процес бюджетування може бути умовно розбитий на дві основні частини, кожна з яких є закінченим етапом планування:

1. Підготовка операційних бюджетів.
2. Підготовка фінансових бюджетів [3, с. 38].

Система операційних бюджетів сільськогосподарського підприємства включає у себе розподіл витрат за наступними центрами фінансової відповідальності: агрономічної служби; інженерної служби; служби

тваринництва; служби контролю та управління земельним банком; служби персоналу. Указані центри фінансової відповідальності відповідають за процес дотримання та виконання наданих їм бюджетів.

Операційні бюджети консолідуються і утворюють систему фінансових бюджетів (іноді їх називають основними), що включає у себе: бюджет доходів і витрат сільськогосподарського підприємства; бюджет руху грошових коштів сільськогосподарського підприємства; консолідований бюджет з наявністю планових фінансових показників діяльності.

Окрім операційних і фінансових, на підприємстві можуть використовуватися допоміжні і спеціальні бюджети. Серед допоміжних бюджетів найбільше значення мають план капітальних витрат і кредитний план (план залучення фінансових ресурсів). Їх призначення полягає в більш ретельному плануванні динаміки активів підприємства. Спеціальні бюджети показують калькуляцію або розподіл окремих статей основних бюджетів: податковий, розподілу прибутку, окремих проектів і програм [3, с. 38]. Таким чином, сформована система бюджетування дає можливість забезпечувати оперативний облік і контроль руху фінансових і матеріальних ресурсів сільськогосподарського підприємства. Серед переваг системи бюджетування можна виокремити наступні: деталізація планування витрат за їх видами (прямі, загальновиробничі, адміністративні); за виконання операційних бюджетів відповідають центри фінансової відповідальності; контроль зі сторони фінансово-економічної служби підприємства дозволяє вносити корективи та робити перерозподіл запланованих коштів у залежності від необхідності; удосконалення процесу розподілу ресурсів підприємства; процес бюджетування дозволяє порівняти планові показники з фактичними і виявити «слабкі місця».

Серед негативних явищ використання системи бюджетування виділяються наступні: тривалість процесу складання бюджету (3–4 місяці); висока трудомісткість процесу складання бюджету; неможливість коригування планових показників протягом періоду дії бюджету.

Роль системи бюджетування у сільськогосподарському підприємстві полягає у тому, щоб надати у доступній та лаконічній формі всю фінансову інформацію, показати рух коштів, фінансових ресурсів, рахунків і активів підприємства максимально універсальною і зіставною формі, представити відповідні показники виробничої діяльності в найбільш прийнятному вигляді для прийняття ефективних управлінських рішень [3, с. 38]. Ефективне бюджетування як інструмент контролю витрат сільськогосподарського підприємства дозволяє дотримуватися вибраної стратегії розвитку підприємства, зберігати високий рівень конкурентоздатності та фінансової стійкості, оперативно і якісно приймати ефективні управлінські рішення; підвищувати загальний професійний рівень персоналу; координувати рух грошових коштів.

Література:

1. Кучер С.В., Ковальчук Н. Процес бюджетування на підприємствах як складова ефективного функціонування. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/65.pdf> (дата звернення: 06.12.2020).
2. Євдокимова Н.П., Батенко Л.П., Верба В.А. Економічне управління підприємством: навч. посіб. Київ : КНЕУ. 2011. 327 с.
3. Федорченко О.Є. Удосконалення системи бюджетування на підприємстві. *Економіка та держава*. 2015. № 11. С. 37–39.

Свістунов О. С.

*кандидат економічних наук, докторант
Хмельницького національного університету
м. Хмельницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИМ ОНОВЛЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ

Незважаючи на складні технологічні процеси, які супроводжуються швидкими темпами економічного розвитку в багатьох країнах світу, в машинобудівному комплексі України протягом тривалого періоду часу нарощування обсягів виробництва не відбувалось на основі технологічного розвитку та удосконалення. Потужні ресурси, які за доби радянської влади були спрямовані на створення підприємств-гігантів, не знайшли свого продовження в оновленні техніки і технологій, що призвело до глибокого старіння виробничих потужностей галузі.

Варто також зазначити, що на сьогоднішній день ситуація в машинобудівній галузі України ускладнюється через недостатню диверсифікацію, структурний дисбаланс, низьку територіальну і галузеву концентрацію виробництва, слабку орієнтованість на малі ринки.

У зв'язку із цим ключовими чинниками економічного розвитку машинобудівних підприємств виступають ресурси для інвестицій в технологічні інновації, оскільки інвестиції в технологічний розвиток із матеріалізованими на їх основі інноваціями трансформуються, створюючи синергетичний ефект, в створення нових конкурентоспроможних виробництв, і виступають не лише рушійною силою розвитку виробництва, але також в поєднанні із технологічним оновленням здатні забезпечувати високі темпи економічного зростання.

Розвиток теорії управління на сьогоднішній день зосереджується на тих підходах, згідно яких у світовій практиці у всіх сферах функціонування людини виділяється посилення впливу технологічної компоненти, у зв'язку із чим зростає роль та значення автоматизованих

систем управління соціально-економічними процесами та їх технологічним розвитком.

Тому ідея розвитку цифрової економіки як основи модернізації та технологічних змін та формування новітніх систем управління ними охоплює весь світ, оскільки ефективність використання інформаційних систем та комп'ютерних технологій дозволяє підвищити рівень розвитку будь-якої економічної системи [1].

Основними цілями цифрового розвитку є: прискорення економічного зростання та залучення інвестицій; трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні; технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв; доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу; реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.

Окрім того, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяє поглибленню інформаційного характеру управлінської праці, а невід'ємною частиною технології управління на сьогоднішній день виступають комп'ютеризовані системні технології, запровадження яких має інтеграційний характер, і забезпечує створення інтегрованих інформаційно-аналітичних систем [1; 4]. Підприємства все частіше вдаються до допомоги сучасних інформаційних систем з метою оцінки і врегулювання зовнішніх та внутрішніх потоків інформації, що збільшуються, що надає змогу використовувати її для аналізу, прогнозування і ухвалення управлінських рішень.

Сучасний рівень інформатизації суспільства, цифровізації та формування економіки знань визначають використання найновіших технічних, технологічних і програмних засобів в різних інформаційних системах економічних об'єктів. Створення автоматизованих інформаційних систем сприяє підвищенню ефективності виробництва на підприємстві і забезпечує якість управління. Досвід створення автоматизованих інформаційних систем, впровадження в практику оптимізаційних методів, формалізація ситуацій виробничо-господарських процесів, оснащення державних і комерційних структур сучасною комп'ютерною технікою корінним чином змінили технологію інформаційних процесів в управлінні.

Зростаючий попит на інформаційні технології і послуги за останні роки привів до того, що сучасні технології обробки інформації орієнтовані на застосування самого широкого спектру робіт, і насамперед, комп'ютерної техніки і засобів комунікації. На їх основі створюються автоматизовані системи і мережі різних конфігурацій з метою не тільки накопичення, збереження, обробки інформації, але і з метою максимального наближення складових автоматизованих інфор-

маційних систем до робочого місця менеджера та керівників головної ланки управління.

На сьогоднішній день спостерігається тенденція до об'єднання різних типів інформаційних технологій у єдиний інтегрований комплекс. Усі вони орієнтовані на технологічну взаємодію сукупності об'єктів, створених пристроями передачі, обробки, накопичення і зберігання, захисту даних, а також дозволяють створювати інтегровані комп'ютерні системи обробки даних великої складності, практично необмежених експлуатаційних можливостей для реалізації та подальшого розвитку управлінських процесів.

На багатьох підприємствах створені інформаційні системи контролю, що забезпечують зворотній зв'язок між визначеними планами менеджменту і реальними показниками діяльності підприємства. Підприємства, які мають сучасні й точні системи контролю, мають більше шансів для досягнення успіху. Для менеджменту підприємств характерна велика кількість не тільки різних видів планів, але й видів контролю, якість виконання яких забезпечується використанням можливостей сучасних інформаційних систем. Очікуваними результатами побудови системи управління підприємством в умовах інтегрування сучасних автоматизованих інформаційних систем є наступні: ефективність проведення процесу управління підприємством на основі автоматизованих інформаційних систем; раціональний вибір функцій управління й забезпечення їхньої взаємодії; організація роботи елементів системи управління й забезпечення її постійного розвитку на основі автоматизованих інформаційних систем; досягнення цілей поточного управління й стратегічного розвитку підприємства; здатність гнучкого рішення різних проблем управління підприємством; підвищення якості розробки управлінських рішень за рахунок скоординованої роботи всіх підсистем [1; 2].

Отже, під функцією управління в умовах використання інформаційних систем слід розуміти продукт поділу і спеціалізації управлінської праці, відокремлений напрямок управлінської діяльності, що дозволяє здійснювати управлінський вплив із врахуванням засобів і можливостей сучасного програмного забезпечення та інформаційних систем. Акцент управління змістився від досягнення економічної ефективності підприємства до забезпечення якості, гнучкості, обґрунтованості рішень і створення організаційного знання.

Отже, на сучасному етапі інформатизації, модернізації та цифровізації суспільства важливого значення набуває подальший розвиток загальної концепції управління, яка об'єднує всі функції, пов'язані із діяльністю підприємства на ринку, його комунікаціями та взаємозв'язками із постачальниками, виробниками і покупцями. Припинення взаємодії неминуче призводить до втрати конкурентної переваги та до

зниження ефективності роботи підприємства, і в кінцевому підсумку – до банкрутства. Це дозволяє зробити висновок про те, що інформаційні системи сприяють створенню «соціального капіталу», і хоча він не має багатьох істотних ознак капітального блага, які вважаються обов'язковими з позицій стандартної неокласичної теорії, по суті, він набуває того ж соціального значення в діяльності підприємства, що і інші активи, в тому числі фізичний, грошовий і людський капітал [3; 5]. Таким чином, кожне промислове підприємство має мережу, яка включає: постачальників, покупців, консультантів, посередників, органи державного управління і т. д. Ця спільність інтересів, що призводить до необхідності діяти в мережі, підтримується технічними можливостями підприємства. Мережеві зв'язки набувають особливого інформаційного характеру та потребують відповідного технологічного оновлення, модернізації багатьох економічних процесів.

Література:

1. Войнаренко М.П. Інформаційні системи як основа розвитку технологій управління / М.П. Войнаренко, Л.В. Ємчук // Журнал «Бізнес Інформ» Харківського національного економічного університету. – Харків : ХНЕУ, 2012. – № 10. – С. 70–73.
2. Войнаренко М.П. Інформаційні технології в організаційному управлінні підприємством / М.П. Войнаренко, Л.В. Джулій, Л.В. Ємчук // *Konzeptuelle Grundsätze des Wirtschaftswachstums bei der Globalisierung : kollektive monographie / herausgegeben vom Doktor Wirtschaftswissenschaften, Professor W. Jatsenko.* – Verlag SWG imex GmbH Nurnberg, Deutschland, 2016. – 487 p.
3. Перехідна економіка : монографія / В.М. Геєць, Є.Г. Панченко, Е.М. Лібанова та ін. ; за ред. В.М. Геєця. – Київ : Вища школа, 2003. – 591 с.
4. Войнаренко М.П. Управління розвитком інноваційних бізнес-процесів за умов використання автоматизованих інформаційних систем / М.П. Войнаренко, Л.В. Джулій, О.М. Кузьміна, Т.В. Янчук // *Маркетинг і менеджмент інновацій.* – 2017. – № 4. – С. 133–148.
5. Voynarenko M. Modern Ukrainian practice of tax audit implementation / M. Voynarenko, V. Gurochkina // *Actual problems of modern science: monograph; edited by Musial Janusz, Polishchuk Oleh, Sorocatyi Ruslan.* – Bydgoszcz: Copyright by the UTP University of Science and Technology Bydgoszcz, Poland, 2017. – 921 h. – P. 80–90.

Семчишен К. Ю.
магістр спеціальності «Менеджмент»
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Впровадження систем управління якістю для підприємств малого та середнього бізнесу має певну специфіку, обумовлену організаційною побудовою, гнучкою управлінською системою та горизонтальними комунікаційними каналами [2, с. 45]. Запорукою успішного впровадження такої системи є дотримання певного алгоритму, що складається з послідовності етапів.

Етап 1. Аналіз задач системи управління якістю. На цьому етапі підприємству потрібно визначити свої вимоги щодо системи управління якістю та порівняти з можливостями цієї системи. Чітке та всеосяжне розуміння потреб підприємства в галузі управління якістю дозволяє налаштувати систему відповідно до цих потреб, заздалегідь визначити проблемні області, функціональні прогалини та контекст якості в системі сильних та слабких сторін підприємства. Для здійснення цього аналізу можливо залучити зовнішніх консультантів, аде також можна створити внутрішню команду, яка відповідатиме за загальний процес впровадження системи управління якістю. В будь-якому випадку, подібний аналіз може тривати певний час, тому що охоплює всі сфери діяльності підприємства та всі рівні управління.

Етап 2. Розробка інфраструктури системи управління якістю. Інфраструктура системи управління якістю складається з процесів, які є необхідними для ефективного впровадження цієї системи. Серед таких процесів можна назвати складання плану підготовчих дій, встановлення функцій та задач керівництва, закріплення процедур внутрішнього аудиту, налагодження обміну інформацією та впровадження контрольних процедур та фіксації відхилень. Запровадження ефективного обігу документації відіграє ключову роль у підготовці та функціонуванні системи управління якістю. До найважливіших документів відносяться політика щодо якості, рішення нарад з питань якості, реєстр документів з управління якістю, база даних по контролю якості, фіксація відхилень, документи внутрішнього аудиту, план коригуючих дій [1, с. 226].

Політика з управління якістю має насамперед надати розуміння поняття якості в контексті діяльності організації та основні результати, на які очікує організація при впровадженні системи управління якістю. Персонал організації має розуміти наміри керівництва щодо якості та відповідні процедури з управління якості. Періодичні наради на рівні

керівництва організацією мають забезпечити відповідність системи управління якістю щодо організаційних політик та практик, а також до встановлених цілей з управління якістю. Якщо поточна практика не відповідає політики з якості то така ситуація визначається як відхилення або невідповідність [3, с.112]. Щодо таких ситуацій застосовуються коригувальні або попереджувальні дії стосовно яких складається план. Для вчасного виявлення таких ситуацій потрібно запровадити розгалужені системи внутрішнього аудиту. Для успіху впровадження системи управління якістю потрібно на початкових етапах обмежитись декількома цілями управління якістю.

Етап 3. Розробка системи управління якістю для критично важливого процесу. Організації потрібно визначити процес, який має критичне значення для управління якістю, тобто який несе найбільший ризик невиконання вимог споживачів. Для цього потрібно здійснити оцінку ризиків уздовж ланцюга створення вартості. Після того визначаються пріоритети в управлінні якістю, які впливають на будову організаційної системи управління якістю.

Етап 4. Впровадження системи управління якістю для критичних процесів або функціональних зон. В межах цього процесу апробуються організаційні зміни, що є необхідними для функціонування системи управління якістю. Відбувається оцінка потрібних для відповідних змін ресурсів та визначаються перешкоди, а також проводиться навчання персоналу потрібним навичкам. Важливо розробити комплект документації по результатах впровадження системи управління якістю, який стане основою для впровадження такої системи в масштабах всієї організації.

Етап 5. Підтримка та вдосконалення системи управління якістю на рівні керівництва організацією. На цьому етапі розробляються система оцінки ефективності управління якістю та плану дій з коригування або попередження проблем з якістю. Внутрішній аудит, технологічний супровід, оцінка ресурсного забезпечення є важливими діями на цьому етапі.

Етап 6. Поширення системи управління якістю в масштабі організації. Таке поширення може бути покроковим, від процесу до процесу, від функціональної галузі до функціональної галузі. В результаті реалізації даного етапу організація створює процедури із відповідним документарним супроводом із управління якістю.

Етап 7. Розвиток та вдосконалення системи управління якістю. Цей етап подібний до етапу 5, але охоплює всю організацію, тому більш вимогливий до налагодження комунікації всередині організації стосовно питань управління якістю.

Впровадження систем управління якістю є складним комплексним процесом, однак належне його планування, дотримання чітких етапів,

залучення керівництва організації та чіткого документування всіх процесів.

Література:

1. Деминг Э. Выход из кризиса: Новая парадигма управления людьми, системами и процессами. 3-е изд. Москва : Альпина Паблишерз, 2009. 370 с.
2. Ковалев А.И. Менеджмент качества функционирования предприятий : монографія. Хмельницький : Цюпак, 2010. 519 с.
3. Кравецький А.В. Бабчинська О.І. Менеджмент якості: проблеми та перспективи запровадження на вітчизняних підприємствах. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67675.doc.htm.

Фалдина В. В.

*викладач кафедри економіки підприємств
та інформаційних технологій
ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»
м. Львів, Україна*

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ВПЛИВУ НА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЮ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Упродовж останні десятиліть спостерігаються процеси зростання рівня діджиталізації у всіх сферах суспільного життя. Це явище супроводжується процесами: глобалізації комунікаційних мереж (явище глобалізації комунікаційних мереж активно обговорюється з кінця ХХ ст. У даному випадку під глобалізацією розуміють перетворення комунікаційної системи, їхню трансформацію, що супроводжується утворенням більш широкої мережі комунікаторів, що обслуговуються й покриваються на великому інформаційному просторі єдиною, але розгалуженою системою засобів масової комунікації та контролюються більш організованою спільнотою їх виробників [1]. А. Добровольська слушно відзначає, що «...постіндустріальна економіка як сфера виробництва інновацій та інформації створила технологічну основу глобальної інтеграції. На базі новітніх технологій (засобів зв'язку і комунікації, комп'ютерної обробки інформації), що уособлюють сучасний етап розвитку техносфери, розвинулась всесвітня інформаційна мережа. Інтернет, що знищив монополію на інформацію, перетворив його користувачів із пасивних об'єктів інформування на активних суб'єктів самостійного відбору та поширення інформації, визначив переваги нового етапу (порівняно з інформаційними технологіями 60–80-х рр.) розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. ...» [2]); активізацією електронної комерції (більше 30% всіх онлайн-транзакцій здійснюються за допомогою мобільних

пристроїв. До кінця 2020 року загальний обсяг продажів інтернет-магазинів у всьому світі, за прогнозами, повинен досягти позначки в 2 трильйони дол. США. Зростання, порівняно з 2017 роком, складе + 6%. До 2020 року загальний обсяг продажів в Інтернет-торгівлі в світі має подвоїтися. 64% користувачів мобільних пристроїв воліють купувати через мобільні додатки. Приблизно 52% вважають, що браузері в цьому плані зручніші. За даними Eurostat, у Європейському Союзі на сегмент онлайн-торгівлі припадає понад 15% всіх роздрібних продажів у сегменті B2C [3]); підвищення рівня інформаційної або медіа-грамотності пересічного споживача будь-якої товарної продукції (Європейська Аудіовізуальна Обсерваторія (ЕАО) у 2020 році опублікувала Звіт «Відображення практичних дій та заходів у сфері медіа грамотності», ЄС-28. Головну увагу зосереджено на проектах, пов'язаних з наданням медіа послуг через електронні комунікаційні мережі. Проведення даного дослідження було ініційовано Європейською комісією та реалізовано ЕАО та компанією «Mercury Insights». За результатами проведених досліджень виявлено, що у ЄС ефективність діяльності різних суб'єктів ринку і реалізовуваних ними проектів перебуває у тісному взаємозв'язку із рівнем медіа-грамотності. Фактично медіа-грамотність стала якісним фактором, що характеризує потенціал певних соціальних груп до результативної діяльності і конкурентоспроможності [4]. Відповідь на цю тенденцію Міністерство цифрової трансформації України з питань євроінтеграції поставило амбітну мету – зробити усі публічні послуги робочими в онлайн режимі, навчити 6 млн. українців цифровій грамотності та збільшити ІТ у ВВП країни до 10%. На сьогодні 53% українців мають цифрову грамотність нижче базового рівня. Планується, що забезпечувати зростання цифрової грамотності здійснюватимуть через національну освітню онлайн-платформу «Дія-цифрова освіта», а також через мережу у 1,5 тис. хабів: бібліотеки, університети, школи, ЦНАПи – якщо в людини немає доступу до інтернету та цифрових гаджетів. Попри велику кількість інтернет-магазинів і численних сервісів із надання послуг (у трійку найпопулярніших серед українців закордонних інтернет-магазинів входять Amazon, AliExpress и eBay), в Топ-10 найбільш відвідуваних сайтів України входять три майданчики, що пов'язані з онлайн-торгівлею: OLX.ua, Rozetka.com.ua, Prom.ua. [5]) за допомогою Інтернету, слід визнати, що багато підприємницьких структур не те, що не мають досвіду у впровадженні технологій електронної комерції, але й не мають власного сайту. Це значною мірою, пов'язано із суб'єктивним фактором, а саме індивідуальними баченнями, можливостями і переконаннями керівників і власників підприємницьких структур, їхньою консервативністю і не схильністю до креативного мислення та інноваційних рішень. Опитування

керівників численних підприємницьких структур, які ще досі не наважились впровадити технології електронної комерції вказують на те, що один з основних аргументів, які вони наводять на користь ризикованості вкладання коштів у розвиток технологій електронної комерції є наукова недоведеність виникнення позитивних економічних ефектів від впровадження технологій електронної комерції. Враховуючи це, дане дослідження присвячене доведенню наявності кореляційної залежності між обсягом прибутку підприємницької структури і витратами на впровадження технологій електронної комерції.

Література:

1. Інформаційний портал «Освіта.UA». *Системи масової комунікації: процеси глобалізації та трансформації*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/25746>.
2. Добровольська А. Глобалізація інформаційного простору: адаптація України до загальносвітових тенденцій. URL: <http://soskin.info/ea/2005/9-10/20050918.html>.
3. Інтернет-видання «lamerbet». *Цікаві факти про інтернет-торгівлю в світі в 2020 році*. URL: <https://lamarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/interesnye-fakty-ob-internet-torgovle>.
4. Розвиток цифрової грамотності 2014–2020 рр. URL: <https://www.nrada.gov.ua/uploads/2019/08/Zvit-EAO-MG>.
5. Електронна комерція в Україні 2018: факти, цифри та цікава статистика. URL: <https://ag.marketing/elektrona-komerciya-v-ukraini-2018>.

СЕКЦІЯ 4. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Нанейшвілі М. Р.

студентка

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

В сучасному світі відбуваються глобальні зміни, які включають в якості пріоритетних довгострокові суспільні цілі – сталий розвиток економіки і суспільства в цілому, відповідь на виклики нової промислової революції. Все це вимагає створення економічної моделі, здатної забезпечити переважання саме таких цілей над короткостроковими економічними вигодами. Цілі в галузі сталого розвитку є своєрідним закликком до дії, що виходить від всіх країн – бідних, багатих і середньорозвинених. Вони націлені на поліпшення добробуту і захист нашої планети. Держави визнають, що заходи по ліквідації бідності повинні прийматися паралельно зусиллям по нарощуванню економічного зростання і вирішення цілого ряду питань в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та працевлаштування, а також боротьбі зі зміною клімату та захисту навколишнього середовища.

До початку 90-х років стало ясно, що подальший економічний розвиток людства, орієнтованого на зростання добробуту людей в поєднанні з соціальними гарантіями стає можливим тільки в рамках «екологічно сталого розвитку». Відповідні правові норми, а також економічні інструменти, прийняті як на національному, так і міжнародному рівні могли б забезпечити рівновагу між економічним зростанням, збільшенням виробництва матеріальних благ і збереженням навколишнього середовища.

Відмінною особливістю сучасного етапу розвитку міжнародного бізнесу є наявність цілого ряду екологічних проблем, більшість з яких вже давно придбали інтернаціональний характер.

Глобалізація економічних відносин і виникаючі проблеми вимагають відповідних підходів і механізмів їх вирішення на глобальному рівні. Однак для того, щоб вирішувати глобальні екологічні проблеми, спершу необхідно контролювати виникнення локальних екологічних проблем, пов'язаних з діяльністю бізнес-структур.

Промислова екологія – це прикладна наука про взаємодію промисловості (як окремих підприємств, так і техносфери) і навколишнього

середовища, і навпаки – вплив умови природного середовища на функціонування підприємств і їх комплексів [1].

Будь-яка бізнес-система в тій чи іншій мірі взаємодіє з навколишнім середовищем, при цьому взаємодія може бути як позитивною, так і негативною. До найбільш істотних і гострих екологічних проблем, потенційним джерелом екологічних конфліктів відносяться [2]:

- виснаження озонового шару і проблеми зміни клімату;
- погіршення сільськогосподарських земель;
- нераціональне використання природних ресурсів та їх ослаблення;
- торгівля небезпечними відходами;
- глобальне потепління;
- забруднення Світового океану.

Глобальне потепління відбувається через зростаючого обсягу викидів CO₂.

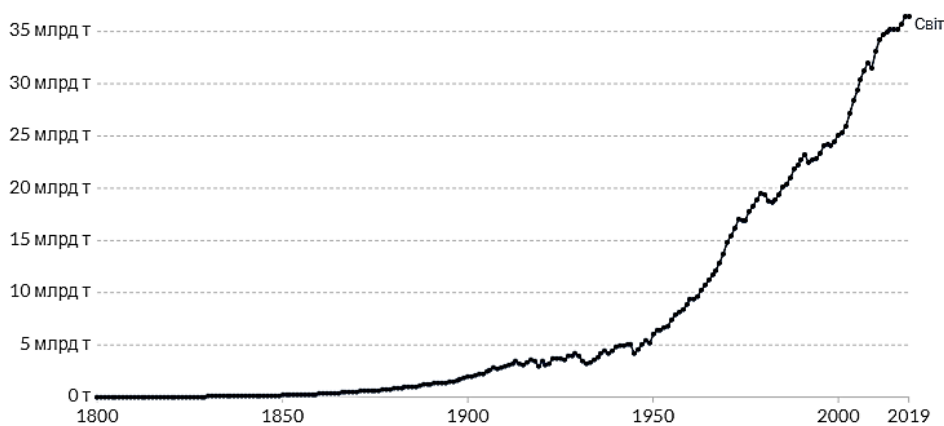

Рис. 1. Річні викиди CO₂ [3]

У світі загалом викиди CO₂ зростають, сягнувши 38 мільярдів тонн у 2019 році. Це збільшення передусім зумовили Китай та Індія, чії викиди зросли у порівнянні з 2018-м на 3,4 і 1,6 відсотка відповідно. Минулого року Китай викинув в атмосферу понад 30 відсотків усього вуглекислого газу [4].

З огляду на важливість контролю, захисту навколишнього середовища та запобігання виникненню нових глобальних проблем, кожному бізнесу необхідно сформулювати певні принципи взаємин з навколишнім середовищем. Саме такими принципами виступають ESG (Environmental, social and corporate governance) принципи.

ESG-інвестиції стрімко захоплюють світ. За допомогою екологічного (E) індексу оцінюють вплив компанії на природну екосистему, що охоплює викиди, такі як парникові гази, дієве використання природних ресурсів у виробничому процесі (наприклад, з погляду енергетичних, водних ресурсів або матеріалів), забруднення та відходи (наприклад, розливи енергоресурсів) та інноваційні дії щодо екодизайну своєї

продукції. Відібрані за допомогою цього фільтра корпорації ведуть соціально орієнтований бізнес, відрізняються якісним управлінням і турботою про екологію. Високий рейтинг ESG призводить до зниження вартості капіталу, і виходячи із залежності між рентабельністю інвестованого капіталу і витратами на капітал, маржинальність прибутковості зростає і відповідно ми отримуємо велику прибутковість.

Поступово ESG переходить з етичної в економічну площину. Взяти хоча б приклад виробників одягу. Модні будинки Gucci, Michael Kors, Jimmy Choo і Armani відмовилися від використання натурального хутра і перейшли на синтетичні матеріали. Виробник взуття Nike знижує використання натуральної шкіри, їй на заміну приходять матеріал з уже переробленої шкіри Fly Leather [5]. Така політика націлена не тільки на захист екології та прав тварин, вона дає можливість істотно скоротити витрати. На випуск однієї шуби з штучного хутра йде в 15 разів менше енергії, ніж на шубу з хутра вирощених в неволі тварин. Притому штучні матеріали, як правило, набагато простіше в обробці і дають дизайнерам ширші можливості щодо вибору квітів і фактур. У свою чергу, виробництво взуття з Fly Leather дозволяє зменшити витрати води на 90%. До того ж ненатуральні компоненти не вимагають дбайливого транспортування і особливих умов зберігання.

Ступінь впливу на рішення покупця етичної поведінки фірми стосовно навколишнього середовища часто залежить від країни або, принаймні, від регіону. Рівень освіти та обізнаності місцевих споживачів щодо важливості корпоративної соціальної відповідальності фірм сприяє тому, наскільки компанії повинні зосереджуватися на просуванні своєї етичної поведінки в певному регіоні. Хоча норми міжнародної торгівлі значною мірою запровадили суворі правила стосовно впливу бізнесу на навколишнє середовище, маркетингова соціальна відповідальність актуальна лише в деяких регіонах. Іншими словами, хоча фокусування маркетингових зусиль на зміні тактики брендування компанії, щоб відобразити більш екологічну стратегію, може призвести до успіху в одних країнах, але цілком може бути неефективною тактикою в інших. Ставлення споживачів у регіоні до впливу на навколишнє середовище потрібно перш за все проаналізувати, перш ніж компанія розпочне масштабну кампанію ребрендингу, яка фокусується на екологічному підході компанії в їх діяльності.

У доповіді Global Risks, який щорічно складають експерти Всесвітнього економічного форуму в Давосі, такі ризики, як погіршення клімату, дефіцит скоординованих зусиль держав в частині захисту навколишнього середовища і брак інвестицій в створення інфраструктури для запобігання стихійним лихам, протягом останнього

десятиліття потрапляють в топ-10 або навіть в топ-5 головних загроз для людства на наступні десять років. За розрахунками аналітичної компанії FTSE Russel оборот глобальної зеленої економіки станом на середину 2018 року склав 4 трлн доларів США. Експерти підсумували капіталізацію понад 3 тисячі публічних компаній, які привели свої стратегії розвитку у відповідність з принципами сталого розвитку. Показник виріс на 20% в порівнянні з 2009 роком і становить близько 6% від сукупної вартості всього світового ринку цінних паперів.

Кожна країна обирає свій шлях в рамках виконання завдання по скороченню викидів. Найбільш ефективними інструментами контролю викидів є вуглецевий податок і системи торгівлі квотами на викиди (СТВ). У 25 країнах введено вуглецевий податок, в 38 – СТВ, при цьому деякі з цих країн, наприклад Великобританія і Канада, використовують обидва механізми одночасно.

Таким чином, сьогодні існують необхідні передумови розробки і впровадження якісно нових механізмів вирішення екологічних конфліктів. З їх допомогою можна досягти стабільності в глобальному світі, що сприяє економічному зростанню, а також вирішити проблеми, що мають неекономічний характер.

Література:

1. Промислова екологія – охорона навколишнього середовища. URL: <https://amp.www.google-info.org/1033608/1/promyshlennaya-ekologiya.html>.
2. Топ-10 екологічних проблем сучасності. URL: <https://www.odum24.ru/about/nashi-stati/116-top-10-ekologicheskikh-problem-sovremennosti>.
3. Викиди CO₂. Url: <https://ourworldindata.org/co2-emissions>.
4. Дослідження Єврокомісії: Україна скорочує викиди CO₂. URL: <https://www.dw.com/uk/doslidzhennia-yevrokomisii-ukraina-skorochuie-vykydy-co2/a-54868014>.
5. Чому ESG-інвестиції стрімко захоплюють світ. URL: <https://journal.tkbip.ru/2019/04/10/esg-2>.

Ніколаєв Ю. О.
*доцент кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*
Андрєєва Є. М.
*студентка
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

В даний час важливе значення мають проблеми економіки природокористування, тому ми вважаємо актуальним проведений нами аналіз цих проблем і методів управління ними.

В умовах наростання екологічної кризи, екологізація суспільного розвитку як комплекс заходів для забезпечення екологічної безпеки, стає об'єктивною закономірністю. Провівши аналіз, ми виявили, що останнім часом приділяється велика увага техногенному впливу на навколишнє середовище як на національному, так і на міжнародному рівні. Існує низка важливих проблем, пов'язаних з навколишнім середовищем, а саме з його знищенням: проблема перенаселення, зменшення і зруйнування родючих ґрунтів, проблеми з водою, знищення лісів, багатьох видів тваринного і рослинного світу, проблема відходів тощо. Особливе занепокоєння викликає проблема, для якої не існує кордонів – глобальні зміни клімату. Викиди в атмосферу різних газів створюють парниковий ефект, знищують навколо планети озоновий шар. Виходячи з цього, виникає необхідність впровадження структурованих систем управління охороною навколишнього середовища на підприємствах, що гарантують при досягненні фінансово-економічних цілей екологічну безпеку.

Система управління навколишнім середовищем дає можливість організаціям упорядковано та послідовно вирішувати екологічні проблеми шляхом розподілу ресурсів, визначення обов'язків і регулярного оцінювання технічних правил, методик та процесів [1, с. 94]. Вона є суттєво важливою для забезпечення спроможності організацій визначати свої екологічні цілі та досягати їх, а також для забезпечення постійної відповідності діяльності, продукції чи послуг національним та міжнародним вимогам. Для цього є необхідним залучення на підприємства екологічно орієнтованого персоналу. Освіта і підготовка в галузі охорони навколишнього середовища потрібні як гарантія того, що всі співробітники мають належні і сучасні знання про законодавчі та інші регламентні вимоги, внутрішні нормативи, а також про політику і цільові екологічні показники організації. На сучасному етапі

всесвітнього цивілізаційного поступу, еколого-природний чинник стає дедалі більш актуальним і одним із найпріоритетніших у міжнародних відносинах, економічному, науково-технічному співробітництві практично всіх держав світу. На цьому етапі ми зробили висновок, що для екологічно орієнтованого розвитку української економіки необхідним є формування ефективної економічної стратегії природокористування, що потребує підготовки відповідних кадрів.

За останні десятиріччя відбувається перехід від безкоштовного природокористування до концепції платного природокористування, що сформувало таку галузь науки, як економіка природокористування [2, с. 181]. Економіка природокористування – це наука, що досліджує суспільно-виробничі, соціально-економічні відносини у процесі раціонального використання, охорони та відтворення природних ресурсів суспільства.

Економіка природокористування тісно пов'язана з:

- циклом економічних дисциплін;
- екологічними науками;
- еколого-економічними науками (менеджмент навколишнього природного середовища, екологічне підприємництво);
- екологічним та природо-ресурсним, господарським, фінансовим, аграрним, міжнародним правом.

Економіка природокористування органічно взаємопов'язана з виробничою та господарською діяльністю людини.

На нашу думку, до складу сучасних важливих завдань в галузі економіки природокористування можна віднести наступні:

- дослідження економічних закономірностей використання суспільством (обмежених) природних ресурсів із метою задоволення своїх (необмежених) потреб;
- розробка методів оцінки природних ресурсів з метою включення в економічні розрахунки їх вартості;
- створення економічних механізмів управління раціональним використанням природних ресурсів і охороною навколишнього середовища;
- розробка методів розрахунку економічної ефективності капітальних вкладень у раціональне використання природних ресурсів та їх відтворення, охорону навколишнього середовища;
- визначення перспектив розвитку промислового виробництва з урахуванням пріоритетності екологічних факторів;
- прогноз змін стану природного середовища;
- комплексне використання сировини і вторинних ресурсів.

Таким чином, на сьогоднішній день є доцільним подальше поглиблення досліджень в галузі економіки природокористування – перш за все, досліджень механізму суспільних відносин щодо охорони

навколишнього середовища і залучення природних ресурсів у процес виробничо-господарської діяльності людини.

Література:

1. Арбузов В.В., Грузин Д.П., Симакин В.И. Экономика природопользования и природоохраны: Учебное пособие. – Пенза : Пензенский гос. ун-т, 2018. – 251 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://window.edu.ru/resource/958/36958>.
2. Экономика природопользования и охраны окружающей среды: учебник / Т.П. Филичева, И.Д. Горкина; Владивостокский государственный университет экономики и сервиса. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2019. – 300 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.vvsu.ru/ebook/courseware/details/material/2144848039/ekonomika_prirodopolzovaniya_i_ohrany.

СЕКЦІЯ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Маруніч К. В.

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

Жук О. П.

доцент кафедри менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів, Україна

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЇЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Міграційні процеси у світі з'явилися майже одразу із виникненням людства та залишаються актуальними і сьогодні, здійснюючи як позитивний, так і негативний вплив на економічний та соціальний стан будь-якої країни. У різні часи ці міграційні переміщення мали різні причини: природні катаклізми, голод, несприятливі кліматичні умови, війни, трудові процеси, політичний тиск тощо.

Сучасні міграційні процеси в Україні зумовлені також різноманітними чинниками, що властиві як міжнародному ринку робочої сили в цілому, так і регіональним особливостями, які характерні для нашої країни. Це, зокрема, високий рівень безробіття і, насамперед, прихованого, низький рівень заробітної плати, зменшення зайнятості у наукомістких галузях економіки, низька ефективність заходів державної політики щодо підтримки самозайнятості у малому та середньому бізнесі тощо. У результаті вітчизняний ринок праці втрачає достатньо мобільну та конкурентоспроможну частину трудового потенціалу країни.

Інтенсифікації транскордонної мобільності населення сприяло набуття Україною у червні 2017 р. безвізового режиму із країнами ЄС. За період із червня 2017 р. по червень 2019р. прикордонники зафіксували 42,6 млн перетинів громадянами України кордону з ЄС, серед яких 9,2 млн за біометричними паспортами, у т.ч. майже 3 млн без віз [1, с. 7].

Міграційна присутність українців в Європі щороку зростає. За даними Євростату, кількість чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України на території ЄС-28 протягом останнього десятиліття подвоїлася і становила у 2018 р. близько 1,2 млн (рис. 1). Найбільше українців проживало у Польщі (442 тис.), Італії (234 тис.), Чехії (132 тис.), Німеччині (121 тис.) та Іспанії (92 тис.) [1, с. 7].

Рис. 1. Кількість вперше оформлених та чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України у країнах ЄС, тис. [1, с. 7]

У сучасних умовах більшість країн світу одночасно експортує власну та імпортує іноземну робочу силу. З огляду на це, цілісну структуру державної міграційної політики зазвичай утворюють дві основні складові: еміграційна та імміграційна, що зумовлені цілою низкою чинників (рис. 2) [3].

Проблема зовнішньої міграції є актуальною та вкрай гострою для сучасної України. Не дивлячись на те, що міграція більшою мірою негативне явище в економіці країни, все ж є і позитивні аспекти у цьому процесі. З одного боку, зовнішня трудова міграція є одним із способів працевлаштування безробітного населення та дає змогу зменшити соціальну напругу. Вона сприяє надходженню у бюджет України коштів, зароблених за кордоном, обсяг яких може свідчити про формування специфічного виду інвестування економіки країни (близько 12 млрд дол. США станом на 2018 р.) [2, с. 219].

Проте, масштаби негативних наслідків зовнішньої трудової міграції значно суттєвіші. Насамперед, існує загроза втрати якісної та висококваліфікованої робочої сили, зокрема людського, наукового й інтелектуального потенціалу за умови, якщо тимчасова трудова міграція призводить до еміграції та зміни постійного місця проживання [2, с. 219]. Також на українському ринку праці утворюються незаповнені кадрові ніші і в окремих галузях уже відчувається справжній кадровий голод, який, вочевидь, усе більше наростатиме.

Міжнародна організація з питань міграції зазначає, що серед вивчених нею країн південного сходу Європи саме українці складають найбільшу частку трудових мігрантів із вищою освітою. Для самих трудових мігрантів це теж згубно, адже кваліфіковані трудові мігранти втрачають згодом свої навички, бо часто займаються непрофільною діяльністю – один із трьох українських мігрантів із вищою освітою

виконує роботу, яка не потребує такої високої кваліфікації. Тому, питання трудової та освітньої міграції в Україні необхідно вирішувати вже сьогодні, щоб уникнути ще більших проблем у майбутньому.

Чинники, що стимулюють еміграцію:	Чинники, що стимулюють імміграцію:
економічні: <ul style="list-style-type: none"> - низький рівень з/п; - низький рівень життя населення; - диспропорції економічного розвитку регіонів, економічна нестабільність; - глобалізація світової економіки. 	економічні: <ul style="list-style-type: none"> - висока заробітна платня; - високий рівень життя населення; - наявність робочих місць; - сталий економічний розвиток.
політичні: <ul style="list-style-type: none"> - відсутність ефективних державних інструментів міграційної політики в державі; - низький рівень демократії; - політична нестабільність; - високий рівень корупції; - загроза безпеці життєдіяльності. 	політичні: <ul style="list-style-type: none"> - зрозуміла (лояльна) міграційна політика; - розвинена демократія; - стабільність політичної системи; - відсутність корупції; - відсутність небезпеки.
соціальні: <ul style="list-style-type: none"> - застаріла система освіти; - недосконала система охорони здоров'я; - відсутність можливостей для професійного зростання. 	соціальні: <ul style="list-style-type: none"> - висока якість освіти; - високоякісна система охорони здоров'я; - можливості для професійної самореалізації.
екологічні: <ul style="list-style-type: none"> - погана екологічна ситуація (забруднене екологічне середовище); - низька якість питної води та їжі. 	екологічні: <ul style="list-style-type: none"> - краща екологічна ситуація; - якісна питна вода й екологічно безпечна їжа.

Рис. 2. Чинники впливу на міграційні процеси [3, с. 219]

За даними соціологічного моніторингу, який щорічно проводиться Інститутом соціології НАНУ, на запитання, чи маєте ви або хтось із членів вашої сім'ї досвід тимчасової роботи за кордоном, у 2012 р. ствердно відповіли 13,7% опитаних, а в 2018 р. – 25,2%. Водночас, свій намір найближчим часом виїхати на роботу за кордон у 2014 р. висловили 7,4%, а в 2018 р. вдвічі більше – 14,3% [1, с. 8].

Обмежувальні карантинні заходи, введені більшістю країн світу, через пандемію COVID-19, суттєво обмежили можливості міжнародної мобільності людей. Мігранти першими відчували на собі руйнівні наслідки COVID-19 для економіки, по них жорстко вдарило обмеження функціонування сервісів, зупинки підприємств, зростання безробіття тощо. За оцінками Світового Банку, внаслідок скорочення заробітків мігрантів в умовах карантину та економічного спаду міжнародні приватні перекази, більшість яких складають гроші мігрантів, які вони

відсилають своїм сім'ям на батьківщину, скоротяться у поточному році майже на 20%, або на 109 трлн. дол. США [4].

Зменшення міграції створює проблеми і для країн призначення, оскільки вони позбулися частини робочої сили, необхідної економіці. Враховуючи об'єктивну потребу у працівниках, багато країн призначення запровадили різноманітні заходи, спрямовані на захист мігрантів та надання їм допомоги. Насамперед, йдеться про врегулювання правового становища іноземців, які внаслідок карантину не могли ані повернутися додому, ані врегулювати свій статус за кордоном. Наприклад, у Португалії з метою забезпечення всім, хто перебуває на її території, доступу до медичної та соціальної допомоги було оголошено тимчасову міграційну амністію, що поширювалася також і на шукачів притулку, які звернулися за статусом біженця до оголошення у країні 18 березня 2020 року надзвичайного стану у зв'язку з пандемією [4].

Отже, для вирішення соціально-економічних проблем, пов'язаних із міграційними процесами в Україні, варто, на нашу думку, працювати у таких напрямках: створити сприятливі умови та стимули повернення мігрантів до України; розробити і запровадити цільову державну політику щодо збереження кількісного та якісного трудового потенціалу країни; відновити економіку, створити належні умови для використання її людського потенціалу.

Література:

1. Міграція в Україні цифри і факти 2019. Фонд розвитку МОМ. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf (дата звернення: 06.03.2021).
2. Сомик О.А., Наумова М.А. Основні міграційні тенденції сучасної України. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/6745> (дата звернення: 07.03.2021).
3. Сафонов Ю.М. Міграційна політика та міграційні процеси в Україні. *Інтелект XXI*. 2015. № 3. С. 6–13.
4. Малиновська О. Міграція і коронакриза. *Міграція*. 2020. № (06) 220. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/gazeta-migraciya-12.pdf> (дата звернення: 06.03.2021).

Новак І. М.
провідний науковий співробітник
відділу досліджень людського розвитку
Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи
Національної академії наук України
м. Київ, Україна

МОТИВАЦІЙНІ ДОМІНАНТИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ПРАЦІ

Завдяки домінуванню інформаційних технологій і демократичних стандартів у глобальному світі високо мобільні чинники виробництва (фінанси, інтелект та інформація) легко і швидко переміщуються між секторами економіки та країнами. Внаслідок цього традиційний концепт кордону стає неефективним для контролю міграційних процесів, які практично неможливо зупинити. Водночас, питання регулювання перетоків людського й трудового потенціалу набуває критичного значення особливо для економічно слабких національних держав, яким життєво необхідно працювати над усуненням причин, що мотивують їх громадян до від'їзду.

Сучасна трудова міграція зазнала суттєвої зміни мотивації. Якщо раніше населення з рідних країн в 90% випадків «виштовхували» стимулятори міграційного відтоку (англ. *push factors*) (бідність, політичні, расові чи релігійні переслідування, війна, голод і епідемії), то зараз у 60% ситуацій діють стимулятори міграційного притоку (англ. *pull factors*) – можливості розвинених країн (високі стандарти життя та заробітні плати, попит на робочу силу, політична й релігійна свобода, та ін.) [1]. Актуальною стає горизонтальна циркулярна міграція, що не завжди означає повернення мігранта додому, але його періодичне переміщення, з однієї країни до іншої, в пошуках кращих умов життя та праці.

Професор Я. Грицак зауважує, що чим більшим є розрив між людським потенціалом і можливостями його реалізації, тим більшою є міграція з країни. Так, країни – нові члени ЄС (Румунія, Польща та ін.) мали дві хвилі трудової міграції до більш заможних країн Європи. Перша була викликана безробіттям у власній країні, друга – пошуком нових можливостей після вступу до ЄС. Якщо в першій хвилі виїздили переважно робітники, то в другій – кваліфіковані працівники, які шукали вже не просто роботи, але й більших зарплат і кар'єрного зростання [2].

Чинники трудової міграції реалізуються на макро- (якість життя, освіти та медицини, система оподаткування, впевненість у майбутньому) та мікрорівні (заробітна плата, система стимулювання, безпека праці, корпоративна освіта та інфраструктура, трудові відносини та ін.).

Якщо за перший загалом відповідає держава, то за другий – бізнес, що має забезпечувати гідні умови праці [3].

Сьогодні Україна є донором трудової міграції кваліфікованих працівників, оскільки її обличчя в «європейському дзеркалі» – це низькі рівень та якість життя за ключовими соціальними індикаторами (рівень заробітної плати, медичного обслуговування, соціального захисту населення, корупції тощо). Такий висновок підтверджують дані дослідження «Динаміка міграційних настроїв українців» (Соціологічна група «Рейтинг», вересень 2017 р.). Серед респондентів, які хотіли виїхати за кордон на постійне місце проживання, 64% сподівалися отримати кращі умови життя, а тих, хто хотів працювати за кордоном, приваблювали вищий рівень заробітної плати (72%), кращі умови праці (20%) і соціальний захист (16%).

За даними опитування ЕУ Україна, 69% наших компаній відзначили, що проблема трудової міграції буде серйозно впливати на їх діяльність у наступні 3 роки, 43% вже мають труднощі з залученням та утриманням працівників в Україні через трудову міграцію, а 28% передбачають ризики через трудову міграцію у майбутньому.

Слід зазначити, що бажання і готовність до трудової міграції формуються в результаті суб'єктивного вибору особи під впливом таких чинників, як привабливість трудових і соціально-побутових умов, а також горизонт прийняття рішення. З огляду на це, важливим є аналіз трудової міграції з точки зору мотиваційних домінант, що має враховувати об'єктивну й суб'єктивну оцінку і порівняння доходів та інших вигід у сфері праці та за її межами, а також незручностей або додаткових зручностей, що їх матиме людина в умовах проживання вдома та за кордоном [4, с. 54].

За результатами модульного вибіркового обстеження Держстату України «Зовнішня трудова міграція населення» (2017 р.) [5], найбільш чисельною групою були трудові мігранти, рішення яких про роботу за кордоном формувалося на основі безумовного домінування чинника оплати праці в короткостроковій перспективі. Ризики їх незворотної мобільності є найменшими, тому що ці працівники намагаються витратити на себе мінімум коштів і готові терпіти непривабливі умови праці та соціально-побутовий дискомфорт, оскільки збираються повернутися і витратити зароблені кошти вдома, або працюють задля забезпечення інших членів сім'ї. Натомість, значно більш високі ризики неповернення мають трудові мігранти, для яких висока заробітна плата за кордоном є адекватною ознакою гідних умов праці. Такі працівники приймають рішення про трудову та/або безповоротну міграцію за критеріями оптимізації порівняної сукупної вигоди від переїзду до іншої країни, що може бути отримана як у сфері праці, так і за її межами, а також інтересів самого трудового мігранта та/або членів його

сім'ї. За переважання довгострокових орієнтирів, працівник може обрати привабливу якість життя для себе, чи навіть для дітей, у майбутньому, та погодитися на першому етапі працювати у гірших умовах праці, ніж удома, або за порівняно однакову заробітну плату [4, с. 56–57].

Слід зазначити, що численні дослідження міграційних настанов населення в ряді випадків обмежуються аналізом впливу лише таких чинників у сфері праці, як рівень заробітної плати та перспективи кар'єрного зростання. Разом з тим, важливим чинником орієнтації на трудову міграцію та еміграцію є низький рівень залучення персоналу до регулювання трудових відносин. Внаслідок цього, більшість працівників оцінює ставлення до себе на роботі як до витратного матеріалу, а єдиним виходом з конфліктних ситуацій бачить власне звільнення [4, с. 53]. Водночас, згідно з результатами дослідження Deloitte 2020 «Соціальне підприємництво: парадокс як шлях вперед», 79% респондентів вважали, що «формування почуття приналежності серед працівників» стане важливим або дуже важливим для успіху їхніх організацій протягом наступних 12–18 місяців.

Працівників у професійному самовизначенні все більше приваблюють не лише високий дохід, функціональна корисність заняття для суспільства та кар'єрні перспективи, але також і загальний стиль життя, що його дозволяє вести професія (режим дня, рутинні практики), наявність можливостей для самовираження (творчість, ініціатива, спілкування, зв'язки) та безпечних умов праці (мінімізація ризиків). З цієї точки зору зайнятість у шкідливих та небезпечних умовах, надмірна інтенсивність і важкість праці на українських підприємствах також мотивують працівників до виїзду на роботу до країн, у яких краще дотримуються стандарти гідної праці [4, с. 54]. Потребують дослідження й такі важливі внутрішні, по відношенню до компанії, чинники мотивації трудової міграції працівників, як вплив умов праці на престижність зайнятості за професією, моделі корпоративної культури та ставлення до персоналу, зокрема наявні практики вирішення колективних та індивідуальних трудових спорів, договірного регулювання трудових відносин, дотримання термінів виплати заробітної плати, легалізації трудових відносин тощо.

Література:

1. Мостова Ю., Рахманін С. Кровотеча. Дзеркало тижня, № 1178, 27.01-02.02.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zn.ua/ukr/internal/krovotecha-chomu-ukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html.
2. Кострыба А. Плюсы и минусы трудовой миграции: уроки соседей. delo.ua, 01.04.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/pljusy-i-minusy-trudovoj-migracii-uroki-sosedej-340907>.

3. Пирожок О., Корнієнко Я. Кадровий голод: як спинити відтік мізків і рук з України. Економічна правда, 26.03.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/03/26/635298>.
4. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – Київ, 2018. – 396 с.
5. Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження). Статистичний бюлетень. – Київ : Державна служба статистики України, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/bl/12/bl_ztm_2017_w.zip.

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Безкровний О. В.

*доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Полтавського державного аграрного університету*

Одновол Б. Л.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Полтавського державного аграрного університету
м. Полтава, Україна*

ФІСКАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Податкова система та бюджетно-податкова політика держави відіграють важливу роль у забезпеченні її соціально-економічного зростання та суттєво впливають на формування доходів бюджетів усіх рівнів. Україна докладає значних зусиль для усунення фінансово-економічних проблем, які викликані системною трансформацією нашої країни, та водночас намагається стабілізувати або збільшити податкові надходження. Особлива роль у цьому належить податку на доходи фізичних осіб, який відіграє провідну роль в реалізації перерозподільної політики держави.

Фіскальний потенціал податку на доходи фізичних осіб, який є одним із основних джерел доходів бюджетів, характеризує його здатність забезпечувати необхідними коштами фінансування економічного та соціального розвитку країни та її регіонів. Реалізацію фіскальної функції податків можна оцінити через фіскальну ефективність. Фіскальна ефективність оподаткування визначається ефективністю механізму справляння кожного податку окремо і податкової системи загалом.

Практична цінність проведення оцінки фіскальної ефективності окремих видів податків, за твердженням Ж. Піскової, полягає у визначенні співвідношення податкових надходжень та доходів бюджету і ВВП країни; якими є витрати фінансових ресурсів щодо надання послуги (збір податку); чи отримують платники податків (споживачі послуг) задоволення від їх сплати (споживання продукту) тощо [2].

Податок на доходи фізичних осіб належить до загальнодержавних податків і стягується з доходів фізичних осіб (резидентів та нерезидентів), які отримують доходи із джерел їх походження в Україні [3].

Податок на доходи фізичних осіб дозволяє регулювати розмір кінцевих доходів населення без зміни співвідношення між результатами праці та його оплатою. При цьому, він (податок на доходи фізичних осіб) відноситься до прямих податків і вилучається у грошовому вигляді

за звітний рік і враховується на основі загального заробітку фізичних осіб. Зараз масово обговорюють перспективи його реформування з метою збільшення фіскальних функцій і досягнення справедливості оподаткування.

Розрахунки фіскальної значущості податку на доходи фізичних осіб відображено в табл. 1.

Таблиця 1

**Показники оцінки фіскальної ефективності
податку на доходи фізичних осіб в Україні за 2017–2019 рр.**

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Валовий податковий розрив, млрд. грн.	+3,1	+3,1	+5,7
Коефіцієнт збирання податку на доходи фізичних осіб	1,02	1,01	1,02
Фіскальна значущість податку на доходи фізичних осіб у місцевих бюджетах, %	22,03	24,56	29,53
Фіскальна значущість податку на доходи фізичних осіб у державному бюджеті, %	9,53	9,96	11,01
Фіскальна значущість податку на доходи фізичних осіб у ВВП, %	6,22	6,46	6,93
Коефіцієнт ефективності податку на доходи фізичних осіб у ВВП	0,35	0,36	0,38

Джерело: розраховано автором на основі [1]

Аналітичні дані таблиці 1 дають можливість свідчити про факт стабільного (за останні три роки) зростання рівня фіскальної значущості податку на доходи фізичних осіб у ВВП. Так, у 2017 році вона становила 6,22%, у 2018 році відбулося зростання на 0,24%, у 2019 році тенденція залишилася незмінною і значення показника становило 6,93%, тобто відбулося збільшення на 0,47%. Коефіцієнт ефективності ПДФО у ВВП має аналогічну тенденцію до зростання, що є позитивною динамікою.

Зважаючи на цей факт, можна говорити про суттєве фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб у сучасній економіці України. При цьому на ріст фіскальної ефективності прямих податків впливають такі вагомі чинники:

- рівень доходів юридичних і фізичних осіб;
- можливість нарощування фізичними та юридичними особами власного капіталу;
- інвестиційний клімат в економіці загалом та у галузевому розрізі;
- рівень доходів і витрат населення;
- інфляція в країні;
- стабільність та передбачуваність змін податкового законодавства тощо.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що податок на доходи фізичних осіб є основним бюджетоутворюючим податком та, водночас, вагомим фінансовим інструментом реалізації бюджетно-податкової реформи в Україні. Підвищення ефективності справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні, на сьогоднішній день, вимагає: зниження податкового навантаження на трудові доходи громадян; детінізації заробітної плати; збільшення реальних доходів населення та розширення бази оподаткування.

Література:

1. Звітність про виконання бюджетів. Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>.
2. Піскова Ж.В. Формування системи показників фіскальної ефективності податків: теорія і практика. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2016. Вип. 2 (6). С. 174–180.
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.

Бинда Г. В.

*студентка Фахового коледжу
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Марич А. В.

*викладач II категорії
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙ

Однією з основних умов успішного розвитку та функціонування банків України є активна інвестиційна діяльність. В сучасних умовах трансформації та розвитку економіки механізм реалізації інвестиційної діяльності неабияк пов'язаний з інвестиційним процесом. Беручи участь в інвестиційному процесі, банки обслуговують рух коштів, які належать інвесторам-клієнтам та призначені для інвестування. Однією з головних інвестиційних функцій банків є мобілізація заощаджень населення і спрямування їх на інвестування через ринок цінних паперів. Також важливою є функція вкладення в інвестиційні проекти власних і залучених ресурсів.

Та важливо зауважити, що інвестиційна діяльність українських комерційних банків відбувається тільки за функцією – обслуговування руху коштів. Будучи активними учасниками фондового ринку, за

рахунок випуску та розміщення власних цінних паперів, банки збільшують свій інвестиційний потенціал, розширюючи види своєї професійної діяльності, здійснюють фінансове посередництво та сприяють розвитку інфраструктури ринку [1].

Розвиток банківської інвестиційної діяльності країни відбувався останніми роками в період розгортання та проходження банківської кризи. Саме криза справила негативний вплив на кількість банківських установ країни, інвестиційний потенціал та розмір сформованих банками активів. За 2016–2019 роки кількість банківських установ в країні скоротилась більш як на 40 одиниць. Станом на початок 2020 р. в системі залишилось 75 банківських установ, з них – 35 банків з іноземним банківським капіталом та 23 – зі 100% капіталом іноземних інвесторів [4].

Негативно впливає на реалізацію інвестиційної діяльності в банківській системі країни те, що в структурі власності банківської системи зменшилася частка капіталу іноземних власників, адже у зарубіжній практиці пріоритетною розглядається саме інвестиційна банківська діяльність.

Банківська інвестиційна діяльність на фондовому ринку націлена на досягнення багатьох цілей, зокрема, підвищення ліквідності банківських установ, захист нагромаджених ресурсів від інфляційного знецінення, зростання прибутковості, створення дочірніх підприємств, розміщення не задіяного в кредитуванні капіталу та ін. [2, с. 94].

Результатом інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів є формування портфеля фондових інвестицій. Законодавство України не містить обмежень щодо банківських інвестицій за видами цінних паперів. Банки можуть здійснювати інвестиції в акції, державні та приватні облігації, депозитні сертифікати НБУ, похідні, векселі. На відміну від фінансування інвестицій в основний капітал, інвестиції в цінні папери у більшості банків носять короткостроковий характер і полягають в утриманні придбаних ліквідних цінних паперів до перепродажу на ринку за більш високою ціною, або в утриманні боргових цінних паперів до терміну їх погашення емітентом. Склад портфеля цінних паперів вітчизняних банків за видами фондових інструментів в 2016–2020 рр. представлений в табл. 1 [3].

Станом на 01.11.2020 р. загальний обсяг вкладень банківських установ країни в цінні папери становив 674,4 млрд. грн., що на 342,1 млрд. грн. більше, ніж у 2016 році. Така тенденція свідчить про стрімке зростання обсягів банківських інвестицій у цінні папери. Зокрема, частка інвестицій в акції на початок 2020 року склала 1,6% складу портфеля, що на 1,5% більше, ніж у 2016 році. Частка ОВДП в складі портфеля зменшилася на 17,7%, порівняно з 2016 роком. Аналізуючи темп приросту у 2016–2020 роках, бачимо, що стрімко зросла сума вкладень в: акції (2055,8%); ОВДП (64,7%); та похідні (116,6%).

Склад портфеля цінних паперів банків за видами фондових інструментів в 2016–2020 рр.

Показники	Роки					Темп приросту, %
	2016	2017	2018	2019	01.11.2020	
Портфель цінних паперів разом, млн. грн. у тому числі:	332 273	425 803	480 615	539 466	674 384	103,0
акції	493	60	908	10 386	10 628	2055,8
ОВДП	312 470	348 638	407 443	367 060	514 605	64,7
похідні	4 715	7 653	6 907	7 222	10 215	116,6
Частка акцій в складі портфеля, %	0,1	0,0	0,2	1,9	1,6	962,2
Частка ОВДП в складі портфеля, %	94,0	81,9	84,8	68,0	76,3	-18,9

Досліджуючи загальну ситуацію інвестиційної діяльності банків, можна навести низку методів, що дозволять забезпечити нарощування інвестиційного потенціалу банків:

- розробка інноваційної стратегії розвитку банківської системи в умовах функціонування економіки;
- об'єднання невеликих банків, з метою підвищення їх конкурентоспроможності на банківському ринку;
- збільшення депозитної бази банківських установ, через завоювання довіри до діяльності банків;
- нормалізування прибуткової частини банків і використання її на інвестиційну діяльність;
- посилення вимог до управління ризиками, що дозволить зменшити обсяги відволікання банківських ресурсів у проблемні кредити;
- покращення державного регулювання банківської діяльності.

Саме зазначені заходи дозволять наростити інвестиційний потенціал банківської системи, що позитивно впливатиме на економічний стан країни в цілому.

Щодо сучасного стану функціонування банківської системи, то можна спостерігати розвиток інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів. Банківські ресурси активніше спрямовані на реалізацію кредитної та бюджетної політики держави та залишаються недостатньо задіяними у механізмі фінансування господарської діяльності. Вдосконалення діяльності банків у сфері інвестицій залежить безпосередньо від стимулювання розвитку та удосконалення даного ринку, корпоративного сегмента та сегмента ОВДП, більш активного поширення фондового механізму фінансування господарської діяльності, що

сприятиме розширенню переліку ефективних цінних паперів та збільшенню їх обсягу у біржовому та позабіржовому обороті.

Література:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2019 рік: Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: https://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2019.pdf.
2. Вовчак О.Д. Особливості інвестиційної діяльності банків як фінансових посередників в Україні. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 94–101.
3. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

Бойко Т. Ю.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку і маркетингу
ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»*

Войтенко А. С.

*студентка економічного факультету
ДВНЗ «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»
м. Дніпро, Україна*

ПРИОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах економічної кризи досить гостро стають питання збереження власного капіталу, а при можливості його примноження з мінімальним ризиком. Тому інвестуючи в будь-якої цінний (привабливий) актив або бізнес, можна не тільки зберегти власні кошти, а істотно підвищити свій добробут. Крім того, правильно вибраний інвестиційний інструмент може стати стабільним джерелом пасивного доходу. Нажаль, більшість українців схильні інвестувати в реальні об'єкти рухомого та нерухомого майна, купуючи предмети розкоші, авто, техніку або елітну нерухомість, що не завжди приносить стабільний дохід. Навпаки, більшість професійних інвесторів свої вільні гроші інвестують в покупку цінних паперів, комерційну нерухомість або діючий бізнес.

Процес інвестування в Україні пов'язаний з високим ступенем ризику через широке поширення шахраїв, низької якості підготовки бізнес проектів, політичної та економічної нестабільності в країні. Тому доцільно дотримуватись основних правил інвестування, що дозволить мінімізувати фінансові ризики:

1. Не розраховувати на отримання швидкого прибутку, особливо у випадку з безпечними варіантами фінансових вкладень. Більшість проєктів починають приносити дохід через кілька років після інвестування.

2. Вкладати надлишкові, вільні фінансові ресурси. При реалізації великої кількості програм із залученням кредитних ресурсів, особливо представниками малого і середнього бізнесу, важливо розуміти, що у випадку нерентабельності вкладень все одно доведеться погашати банку суму позики, що не повинно впливати на фінансовий стан вже існуючого бізнесу.

3. Інвестиційні «вливання» доцільно здійснювати за рахунок постійних та стабільних джерел доходу. Перед прийняттям рішення про напрями інвестування коштів, варто ретельно переглянути рівень власного доходу і оцінити ризики.

4. Формувати диверсифікований портфель інвестицій. Більшість експертів економічної сфери радять включати в інвестиційний портфель різні альтернативи грошових вкладень, що збільшує шанси успішного вкладу.

5. Не витратити перший прибуток «на власні поточні потреби». Досвідчені та успішні інвестори знають, що найкращий спосіб витратити гроші, отримані від вигідної угоди, – вкласти їх в інший інвестиційний проєкт. Саме стабільне зростання активів дозволяє збільшити свої маєтки в перспективі.

Залежно від прибутковості можна виділити наступні інвестиції [1]:

– малоприбуткові інвестиції. Інвестиції з низьким рівнем ризику і майже 100-відсотковою гарантією отримання прибутку: депозитні вклади, інвестиції в золото та інше;

– інвестиції середньої прибутковості. Вкладення, при яких ризик отримання прибутку становить від 50%. Єдиний виняток – довгострокове інвестування в нерухомість тільки після повної окупності вкладених ресурсів буде приносити стабільний дохід. Але існує можливість перепродажі об'єкта за ціною на 50–100% дорожче початкової вартості. До середньої прибутковості відносять і вкладення в пайові інвестиційні фонди;

– високоприбуткові інвестиції. До таких інвестицій зазвичай відносять успішні стартапи, бізнес, фонди приватного кредитування. У цьому випадку є можливість отримання високого доходу. Успішність таких проєктів залежить від злагодженої командної роботи, вміння правильно спрямувати грошові потоки і донести споживачу інформацію про свій продукт або послугу. Також продукт, як результат інвестиційного проєкту, повинен бути більш привабливим за різними критеріями (якість, ціна), ніж у конкурентів. Навіть невеликі похибки можуть привести до нерентабельності таких вкладень.

Враховуючи особливості інвестиційного клімату, в Україні, на нашу думку, обмежені напрямки безризикового вкладання фінансових ресурсів. Одним з таких є інвестування в золото і цінні метали. Такі вкладення не схильні до знецінення, як гривня. Іншим безризиковим інвестуванням є вкладання в іноземні валюти, традиційно вибирають валюту зі стабільним курсом: долари, євро або швейцарські франки. Крім того, доцільно вкладати інвестиції в біржі приватного кредитування, облігації, пайові фонди [2]. Вони дозволяють не тільки проінвестувати стартапи або бізнес-ідеї інших суб'єктів господарювання, але і отримати частину цінних паперів при відсутності крупних проектів. Такий варіант не можна назвати надійним, тому вкладати краще не більше 10% «вільних» грошей.

Інвестування нерухомості в Україні – один із середньоризикових способів капіталовкладення з подальшим отриманням прибутку. Інвестиції в нерухомість точно дозволять зберегти хоча б частину вкладених ресурсів, так як навіть під час кризи об'єкт не знеціниться повністю [3]. Серед переваг вкладень в нерухомість можна виділити:

- впевненість в рентабельності інвестицій, чого не буває при вкладах в акції та цінні папери;
- можливість постійного доходу в довгостроковій перспективі, тому що нерухомість росте в ціні;
- високий попит на оренду приміщень;
- надійність капіталовкладення, так як відняти житло у людини, якщо воно оформлено за всіма правилами, практично неможливо.

Незважаючи на велику кількість переваг, важливо пам'ятати про недоліки вкладення в нерухомість:

- є недобросовісні забудовники, які ведуть будівельні роботи без необхідної проектної документації;
- потрібна наявність великих сум капіталовкладень;
- для перепродажу та переоформлення нерухомості необхідно витратити деякий час, хоча об'єкти в крупних містах України, особливо в м. Київ, зазвичай відрізняються високим попитом.

Наряду з класичними напрямками інвестування, в Україні розвиваються і нові, більш ризикові напрямки вкладення інвестицій, серед яких можна виокремити:

1. Вкладення в ПАММ-рахунки. При цьому гроші переходять в управління трейдерів «Форекс», які завдяки вигідному перепродажі валюти на ПАММ-серверх отримують дохід. Для системи характерна висока прибутковість – від 50% річних. При ризикованих спекуляціях можна помітно примножити дохід. Ще один плюс – можливість контролювати зміни ситуації онлайн, можливість здійснювати вклади на різних майданчиках, що дозволяє знизити ризик. Серед недоліків можна

виділити необхідність контролювати трейдера і розбиратись в основах системи «Форекс».

2. Інвестування в стартапи. Це вкладення грошей в абсолютно новий бізнес-проект. Часто стартапи використовують для популяризації та просування сучасних винаходів, які раніше не були представлені на ринку. Перевага стартапів полягає в тому, що за участю кількох інвесторів сума вкладу може бути дуже малою. Ще один плюс – можна отримувати дохід пасивно, а можна включатися в процес реалізації стартапу. При успішному запуску проект здатний приносити надприбуток (аж до 1000%). Недоліки очевидні: необхідність постійного контролю за процесом розвитку стартапу; тривалий період реалізації проекту і дуже високий ризик втратити вкладень, якщо проект не вдасться популяризувати на ринку.

3. Вкладення в саморозвиток. Передбачається внесок в самоосвіту, що також може підвищити дохід інвестора. В сучасних умовах розвитку економіки попитом користуються курси в сфері ІТ, де вчать розробці додатків для смартфонів, графічного дизайну та інших напрямках. Маючи такі навички, можна отримувати додатковий дохід в обраній галузі або запустити власний проект. Серед переваг такого інвестування можна виділити можливість реалізувати свій творчий потенціал і отримати хороший дохід від діяльності, яка приносить задоволення. Але є і негативна сторона – саморозвиток потребує витрачання грошей і часу. Однак висококваліфіковані фахівці, які здатні якісно виконувати поставлені завдання, завжди затребувані і можуть претендувати на гідну зарплатню.

Отже інвестиції відкривають перед людиною величезні перспективи. Навіть маючи мінімальні ресурси, можна досягти великих успіхів. В наш час є безліч можливостей і безліч варіантів куди можна вкласти вільні кошти. Керуючись вище вказаними порадами та проаналізувавши стан сфери в яку планується вкладати інвестиції, з'являється великий шанс отримання бажаного прибутку.

Література:

1. Борщ Л.М. Інвестування: теорія та практика: навч. посібн. / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова. вид. 2-ге [перероб. та доп.]. Київ : Вид-во «Знання», 2007. 685 с.
2. Підхомний О.М. Управління інвестиційними процесами на фінансових ринках: навч. посіб. / О.М. Підхомний. Київ : Кондор, 2013. 184 с.
3. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні: навч. посіб. / А.С. Музиченко. Київ : Кондор, 2005. 406 с.

Дрепін А. В.
аспірант кафедри фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

СЕРЕДНЬОСТРОКОВЕ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розширення повноважень органів місцевого самоврядування обумовило доцільність розвитку процедур планування бюджету, орієнтуючись на фактичні і перспективні потреби мешканців населених пунктів. Сучасні виклики соціального та економічного характеру актуалізують потребу підвищення ефективності прогнозування й планування доходної і видаткової частини місцевих бюджетів, та посилення результативності контрольних заходів у процесі їх виконання. Територіальні громади у розвинутих країнах адаптували довгострокове бюджетування та перспективне прогнозування і планування в якості ефективного інструменту публічного фінансового менеджменту. Розробка перспективних сценаріїв бюджету надає змогу підвищити точність планових показників бюджету на один рік. Базовий середньостроковий урядовий прогноз передбачає поступове відновлення економічного зростання з 2021 року, забезпечення його стійкої траєкторії за рахунок сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури та структурних перетворень вітчизняної економіки. Пріоритетним завданням є поступальне підвищення фінансової спроможності бюджетів територіальних громад та інших місцевих бюджетів шляхом реалізації комплексу заходів. Зокрема, посилення наукової обґрунтованості бюджетного процесу та формування трирічних прогнозів місцевих бюджетів; подальший розвиток механізму вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, враховуючи трансформацію системи місцевого самоврядування; підвищення дієвості фіскальних стимулів соціально-економічного розвитку територій, у тому числі за інструментарію державного фонду регіонального розвитку.

З модифікацією адміністративно-територіального устрою розширено функціональні повноваження органів місцевого самоврядування, зокрема в питаннях бюджетного менеджменту. З 1 січня кожна територіальна громада обов'язково має мати у своєму складі фінансовий орган в якості окремої юридичної особи. Дані інституції є відповідальними виконавцями за процес розробки бюджетного прогнозу і складання бюджету. Зокрема надають необхідну інформацію для проведення обчислень розміру міжбюджетних трансфертів, здійснює аналіз доведених Міністерством фінансів України показників бюджету адміністративно-територіальних одиниць, проводить роботу з розпорядниками бюджетних коштів, здійснює прогнозування і планування

доходів і видатків місцевого бюджету. В місцевих радах функціонують постійні комісії з питань бюджету, фінансів та соціально-економічного розвитку, які погоджують представлені показники бюджету відповідальними виконавцями. Для покращення взаємодії між учасниками бюджетного процесу може складатися орієнтовний план заходів щодо формування відповідного місцевого бюджету на наступний рік і прогнозу на наступні 2 роки за плановим.

Розпочинаючи з 2021 року місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад мають оприлюднювати відповідно до положень чинного законодавства: прогноз місцевого бюджету – протягом п'яти днів від його затвердження; проект рішення про місцевий бюджет – протягом трьох робочих днів після подання його уповноваженій місцевій раді; рішення про місцевий бюджет – протягом десяти днів з дня його опублікування. На сучасному етапі місцеві фінансові органи використовують «Інформаційну-аналітичну систему управління плануванням та виконанням місцевих бюджетів «LOGICA», яка дозволяє покращити якість взаємодії місцевих органів влади з Міністерством фінансів України в процесі підготовки та виконання місцевих бюджетів.

Аналіз виконання доходів місцевих бюджетів України з 2007 по 2020 рік свідчить, що в середньому за 14 років модуль відхилення фактичного показника від планового склав 1,66%, що вказує на доволі високу точність планово-прогностичної діяльності уповноважених інституцій. Разом з тим, в окремих періодах рівень недовиконання місцевих бюджетів перевищував 4%, що обумовило ситуацію доволі значного недофінансування капітальних видатків відповідних бюджетів та видатків розвитку. Найнижчий рівень виконання доходної частини місцевих бюджетів зафіксовано у періоди економічних шоків – Великої Рецесії (2008–2010 роки), суспільних катаклізмів та гібридної агресії (2013 та 2014 рік). За результатами компаративного аналізу фактичних і планових значень видатків місцевих бюджетів України в 2007–2020 роках встановлено, що середній рівень недовиконання плану складає 7,30%. У розрізі функціональної класифікації найбільше недовиконання плану спостерігається за видатками на охорону навколишнього середовища – середнє значення співвідношення фактичних і планових показників протягом періоду 2007–2020 років становило 57,49%.

На процес виконання місцевого бюджету здійснюють вплив внутрішні фактори (рівень соціального і економічного розвитку території, економічна й соціальна інфраструктура, розміщення засобів виробництва, рівень ділової активності підприємців, розвиток людського потенціалу та кадрового забезпечення місцевої влади) та зовнішні фактори (законодавчі і нормативно-правові акти, які

регулюють процедури затвердження і виконання місцевих бюджетів, структура і перелік закріплених надходжень до місцевих бюджетів, інституційні засади регулювання ставок і бази оподаткування місцевих податків і зборів, алгоритм формування видатків місцевих бюджетів, врахування потреб мешканців територіальної громади, можливості залучення позик і грантів, тощо).

В сучасних реаліях одним з найбільш ефективних методів бюджетного планування є програмно-цільовий метод, застосування якого на рівні як державного так і місцевих бюджетів передбачено статтею 20 Бюджетного кодексу. Даний метод передбачає послідовний та обґрунтований алгоритм використання коштів бюджету, забезпечує належний контроль за прозорістю учасників бюджетного процесу, та дозволяє управляти ефективністю бюджетування ще на етапі планування місцевого бюджету. Детермінація бюджетних пріоритетів сприяє посиленню інституційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування та дозволяє досягнути соціальних і економічних результатів при виконанні бюджетних програм. Програмно-цільовий метод надає змогу повноцінно враховувати запити мешканців адміністративно-територіальних утворень при обґрунтуванні пріоритетів видатків місцевих бюджетів. Звичайно, що професійний підхід до розробки бюджету має ґрунтуватись на дотриманні інституційних обмежень видаткової частини за класифікаційними ознаками та фінансових розрахунках.

Водночас у процесі практичного використання методу в бюджетному процесі виникають певні труднощі, що знижують його загальну ефективність. Насамперед, це відображається на етапі формулювання цілей і завдань бюджетної програми, а також показників бюджетної результативності, зокрема показників ефективності та якості. Бюджетна програма має бути інтегрованою в цільові програми і стратегію розвитку територіальної громади [1]. За своєю сутністю мета і слугує відображенням кінцевого результату, якого планується досягти за рахунок виділення бюджетних коштів. Важливим є максимальне наближення мети, цілей і завдань програми місцевого бюджету до наявних соціально-економічних проблем територій, в тому числі обраної сфери. Іншою проблемою є ініціювання значної кількості бюджетних програм, що призводить до їх неповного фінансування, дублюванню функцій розпорядників бюджетних коштів, розпорошення фінансових ресурсів та як наслідок невиконання мети й завдань відповідних програм. Міністерство фінансово неодноразово звертало увагу на потребу упорядкування і структури і назв бюджетних програм згідно схваленої Стратегії оптимізації бюджетних програм. Крім того, це створює надмірне навантаження на їх розробників та суб'єктів моніторингу, контролю та аудиту ефективності даних програм.

Підхід до оптимізації бюджетних асигнувань необхідно здійснювати також у середньостроковому періоді, що дозволить провести необхідно роботу з виявлення найменш ефективних заходів бюджетного регулювання та обґрунтувати напрями вирішення ідентифікованих проблем соціально-економічного характеру. Доречним є розробка підпрограм у складі бюджетної програми, з конкретизацією результатів їх досягнення.

Програмно-цільовий метод формує необхідні передумови для оцінювання очікуваних (планових), проміжних і кінцевих результатів програм. Середня строковість програми (як правило три роки) надає можливість здійснити як щорічний так і квартальний моніторинг та аналіз соціально-економічного ефекту від програми та досягнутих результатів. Відповідно учасники бюджетного процесу можуть акцентувати свою увагу на недоліках та факторах, що впливають на якісний стан досягнення планових показників з метою покращення ефективності використання коштів бюджету [2]. Поетапність виділення бюджетних асигнувань надає змогу доволі гнучко реагувати на нові виклики, та в певному діапазоні змінювати конфігурацію видатків місцевих бюджетів. Релевантність бюджетних програм стратегії розвитку територіальної громади є базовим критерієм її розробки і подальшої реалізації, що сприяє підвищенню щільності взаємозв'язку між плановими показниками ефективності програми та детермінованими завданнями соціального або економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці.

Література:

1. Луцків О.М. Програмно-цільовий підхід до управління регіональним розвитком. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. № 1. С. 33–38.
2. Плескач В.Л., Прокопенко Н.О. Інституційно-організаційне забезпечення середньострокового бюджетного планування в Україні. *Економіка України*. 2019. № 1. С. 47–59.
3. Korotun V., Kaneva T., Drepin A., Levaieva L., Kucherenko S. The impact of fiscal decentralization on economic growth in Central and Eastern Europe. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. № 9 (3). P. 215–227.

Корзаченко О. Ю.
*старший викладач кафедри фінансів
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ МИТНОГО ТАРИФУ УКРАЇНИ

В умовах лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, вступу України до СОТ, входження до поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС особливого значення набуває митний тариф країни, який є основою митно-тарифного регулювання. В економічній природі митного тарифу закладені протиріччя: з одного боку він є регулятором відкритості ринку, а з іншого зовнішньоторговельним інструментом протекціонізму. Від ступеня економічного обґрунтування митного тарифу, насамперед, залежить ефективність вирішення актуальних для країни завдань: підтримання конкурентоспроможності продукції національного товаровиробника та стимулювання прогресивних структурних змін в економіці.

Вирішенням проблем митно-тарифного регулювання займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Бережнюк І.Г. [2], Величко К.Ю., Гребельник О.П. [3], Дудчак В.І. [4], Дьяченко О.В., Калюжна Н.Г., Мельник Т.М., Мережко Н.В., Пашко П.В., Салійчук В.Ф. [5], Сторожук О.В. та інші.

У роботі уточнена дефініція митного тарифу, визначені його системні та особливі ознаки, розроблена концептуальна модель Митного тарифу України.

Митно-тарифне регулювання є важливим і трудомістким процесом, що включає: (1) розробку митного тарифу: обґрунтування і визначення рівня ставок мита; оцінку соціально-економічних наслідків їх зміни; (2) коректне застосування митного тарифу: визначення коду товару у товарній номенклатурі; визначення країни походження товару; визначення митної вартості товару; нарахування мита та інших митних платежів.

Митний тариф є не тільки складним інструментом регулювання зовнішньої торгівлі та митної політики будь-якої держави, а й одним з фундаментальних понять теорії і практики митної справи. Саме на основі точного визначення поняття «митний тариф» формуються теоретичні передумови для вирішення ключових питань сучасного митно-тарифного регулювання ЗЕД.

У науково-навчальній літературі розглядається декілька розповсюджених підходів до визначення поняття «митний тариф». По-перше, деякі автори розглядають митний тариф як конкретну ставку мита, яка

застосовується при ввезенні певного товару на митну територію країни чи вивезенні його за її межі.

У даному разі поняття *митного тарифу* повністю збігається з поняттям *мита* при переміщенні товарів через митний кордон країни і може визначатись як *вид митного платежу*, що стягується з товарів та предметів, які переміщуються через митний кордон держави [3].

По-друге, митний тариф розглядається як дуже складна *система митних платежів*, яка дозволяє окремій державі, митному союзу або іншому інтеграційному угрупованню проводити диференційовану торгову політику в відношенні не тільки окремих країн, а й окремих товарів, а також їх зарубіжних експортерів [5].

По-третє, митний тариф розглядають як єдиний економічний *інструмент* державного регулювання зовнішньої торгівлі, що охоплює *всю її товарну номенклатуру*, та який може ефективно регулювати як імпорт, так і експорт [4].

По-четверте, митний тариф містить *«деталізований перелік товарів*, що оподатковуються імпортним, експортним і транзитним митом з наведенням способу нарахування, ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок і знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності» [3].

Усі зазначені підходи знайшли відображення у такому визначенні: *«Митний тариф – інструмент* торгової політики і державного регулювання внутрішнього ринку країни при його взаємодії зі світовим ринком, систематизований відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності, *зведення ставок мита*, вживаних до товарів, що переміщуються через митний кордон, *конкретна ставка мита*, що підлягає сплаті при ввезенні або вивезенні певного товару» [2].

По-п'яте, його розглядають як спеціальний нормативно-правовий документ. Митний тариф України затверджується Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України [1].

Один із підходів визначає митний тариф як сукупність ставок ввізного мита, що застосовують для обкладення іноземних товарів, які ввозяться на митну територію країни чи єдину митну територію угруповання. Цей підхід було покладено в основу розробки офіційного визначення митного тарифу. Згідно з яким *«Митний тариф України містить перелік ставок загальнодержавного податку – ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів» [1].*

Отже, митний тариф – це зведення ставок мита, яке має наступні системні ознаки:

– ставки відносяться тільки до ввізного мита (це імпорتنий митний тариф);

– ввізним митом обкладаються тільки товари, що ввозяться на митну територію України (сферою застосування митного тарифу є національна митна територія);

– ставки мита систематизовані згідно з УКТЗЕД, складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів.

Виникає питання, скільки ставок мита повинно бути у цьому зведенні, щоб його можна було вважати митним тарифом країни. Так, в Україні на деякі товари при їх вивезенні за межі митної території України нараховується вивізне (експортне) мито. Однак жоден з Законів України, якими у різні роки вводилися ставки ввізного мита, не містив поняття «експортний митний тариф». І це не випадково. Не може перелік ставок мита (наприклад, біля сотні таких ставок) являти собою митний тариф країни в його широкому розумінні, що не ототожнює його з окремим митом.

Для того, щоб надійно розмежувати митний тариф і будь-який перелік ставок мита, застосовується наступний критерій: рівність кількості ставок мита та кількості товарних підкатегорій товарної номенклатури ЗЕД:

$$\sum SMT = \sum TPTN, \quad (1)$$

де $\sum SMT$ – сума ставок мита; $\sum TPTN$ – кількість товарних підкатегорій товарної номенклатури ЗЕД (національної, конвенційної або союзної) [5].

Таким чином, митним тарифом буде тільки та сукупність ставок мита, кількість яких точно відповідає кількості товарних підкатегорій в товарній номенклатурі ЗЕД країни, митного союзу або іншого інтеграційного угруповання. Дана формула справедлива для одноколонного митного тарифу.

Для багатоклонного Митного тарифу України формула потребує модифікації:

$$\sum_{i=1}^n SVMi = \sum_{i=1}^n TPTNi * k, \quad (2)$$

де $\sum_{i=1}^n SVMi$ – кількість ставок ввізного мита; k – кількість колонок митного тарифу; $\sum_{i=1}^n TPTNi$ – кількість товарних підкатегорій УКТЗЕД.

Так, діючий трьохколонний Митний тариф України містить 10463 десятизначних кодів товарів (товарних підкатегорій). По кожній товарній підкатегорії зазначено три ставки (преференційну, пільгову, повну) ввізного мита.

Митний тариф має сукупність особливих (атрибутивних) ознак, які характеризують його як єдине ціле: загальна кількість ставок ввізного мита; співвідношення трьох видів ставок мита (адвалорні, специфічні, комбіновані); крок ставки; рівень ставок; середня номінальна ставка ввізного мита; кількість колонок митного тарифу; перелік тарифних інструментів селективного регулювання імпорту (тарифні квоти); середньозважена ставка ввізного мита; середня ефективна (реальна) ставка ввізного мита тощо.

Концептуальна модель Митного тарифу України наведена на рис. 1.

Митний тариф	
Товарна номенклатура УКТЗЕД	Ставки мита
Метод ідентифікації товару – визначення коду в товарній номенклатурі УКТЗЕД. Від позиції товару в УКТЗЕД залежить ставка мита	Повна, преференційна, пільгова
Правила визначення країни походження товару – залежить ставка мита та отримання митних преференцій	Різний рівень ставок мита, що застосовується в залежності від країни походження товару Тарифні пільги (тарифні преференції)
Метод визначення митної вартості товару, від якого залежить величина мита	Митна вартість товару
$\text{Ввізне Мито} = \text{Митна вартість товару} * \text{Ставка мита}$	
Закони, що визначають правові основи ЗЕД та митно-тарифного регулювання в країні: Митний Кодекс України, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України «Про Митний тариф України» та інші	

Рис. 1. Концептуальна модель Митного тарифу України

Джерело: розроблено автором

Отже, основою, на якій будується Митний тариф України, є закони, що визначають правові основи ЗЕД та митно-тарифного регулювання в країні. Головним інструментом концептуальної моделі митного тарифу виступає ввізне мито; фінансовими важелями впливу (активна частина митного тарифу) – ставки мита та позиції товарів в товарній номенклатурі УКТЗЕД; фінансовими методами є метод ідентифікації товару, правила визначення країни походження товару та метод визначення митної вартості товару.

Література:

1. Закон України «Про Митний тариф України» від 04.06.2020 р. № 674-IX.
2. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. 543 с.
3. Гребельник О. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 696 с.
4. Дудчак В.І., Мартинюк О.В. Митна справа: навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2002. 310 с.

5. Салийчук В.Ф. Таможенный тариф: теоретические аспекты исследования. *Вестник Курганского государственного университета. Серия «Гуманитарные науки»*. 2012. Вып. 8. № 4 (26). С. 6–9.

Коровій В. В.

докторант кафедри фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

м. Київ, Україна

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Бюджетно-податкова політика як складова системи макроекономічного регулювання є одним з вагомих інструментів забезпечення суспільного розвитку. В умовах економічних перетворень важливим є розвиток теоретико-методологічних засад державної фінансової політики, посилення дієвості фінансових механізмів підтримки конкурентоспроможності економіки, інституційних засад розвитку системи планування видатків бюджету, підвищення рівня фінансового забезпечення системи соціального захисту населення. Важливою складовою системи державного фінансового регулювання економіки є бюджет, який відображає відповідні відносини у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Від якості та своєчасності прийняття рішень щодо управління державними фінансами залежить збалансованість бюджетної системи та результативність впливу бюджетного механізму на дієвість економічних перетворень. На даному етапі розвитку фінансово-економічних відносин особливого значення набуває необхідність запровадження стратегічного бюджетного планування.

Разом з тим, на даному етапі суспільного розвитку важливим є поглиблення економічної сутності бюджетно-податкова політики як складової системи макроекономічного регулювання, удосконалення положень щодо формування та реалізації фінансового забезпечення розвитку людського потенціалу. Подальший розвиток інституційних засад системи планування видатків бюджету сприятиме підвищенню рівня відповідальності учасників бюджетного процесу, результативності бюджетних програм, ефективності використання бюджетних коштів, державного фінансового контролю та аудиту. Вагомим є удосконалення основних засад формування бюджетної політики на середньострокову перспективу, посилення дієвості системи управління державними фінансами, адаптивного бюджетного механізму у взаємозв'язку з стратегічними пріоритетами соціально-економічного розвитку країни.

Економічна сутність бюджетно-податкової політики як складової системи макроекономічного регулювання полягає у використанні адаптивного бюджетного механізму з врахуванням динамічної збалансованості фінансових, економічних, соціальних взаємовідносин, основних положень бюджетної архітекτονіки, циклічності економічного розвитку, стану державних фінансів у взаємозв'язку з стратегічними пріоритетами соціально-економічного розвитку країни, спрямованого на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища, застосування прозорості та виваженої системи управління державними та муніципальними фінансами, державним боргом з метою довгострокового розвитку національної економіки, що надасть можливість підвищити якісний рівень дієвості бюджетного процесу, ефективність використання бюджетних коштів, регулювання міжбюджетних відносин, результативність економічних перетворень [1].

В умовах економічних перетворень, доцільним та актуальним є удосконалення теоретико-методологічних засад фінансової політики, підвищення рівня її адаптивної ефективності в процесі регулювання економічних циклів, посилення дієвості механізмів підтримки конкурентоспроможності, обмеження монополій у різних секторах економіки. Важливим є посилення фінансової стійкості бюджетної системи, належне обґрунтування прогнозних значень бюджетних показників з урахуванням оцінки впливу поступового зниження частки видатків зведеного бюджету в валовому внутрішньому продукті. Інструменти та важелі монетарної політики мають забезпечувати грошову пропозицію, необхідну для розширеного економічного відтворення. Важливим є подальший розвиток методологічних та інституційних засад фінансової політики суспільного розвитку.

Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення стадій бюджетного процесу щодо запровадження елементів середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Впродовж останніх років бюджетна політика не у достатній мірі забезпечувала економічне зростання країни на засадах інвестиційно-інноваційного розвитку та структурно-інституційних перетворень. Одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, зокрема шляхом складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів; розробки та затвердження паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у

межах встановлених бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів [2].

Трансформаційні процеси зумовлюють переорієнтацію пріоритетів державної соціально-економічної політики в частині стимулювання розвитку сфери послуг, удосконалення політики соціального захисту населення та політики перерозподілу доходів. Важливим є створення і забезпечення методологічних та інституційних передумов для формування ефективної соціально орієнтованої економіки з урахуванням потреб та інтересів суспільства. Поглиблення інтегрованості національних економік у світову, посилення глобалізаційних процесів, динамічність економічних перетворень зумовлюють необхідність вдосконалення моделі соціально-економічного розвитку країни. На сучасному етапі посилюється вплив фінансового регулювання держави на процеси економічного відтворення.

Від рівня обґрунтованості рішень у сфері справляння податків, регулювання видатків бюджету, дефіциту бюджету залежить інвестиційна активність економічних суб'єктів, перспективи соціально-економічного розвитку суспільства. Бюджетно-податкова політика має бути спрямована на стимулювання розвитку людського капіталу з огляду на необхідність посилення конкурентоспроможності економіки. Подальший розвиток підходів щодо розробки податкової політики надасть можливість підвищити ступінь адаптивності впливу оподаткування на соціально-економічне середовище та якісний рівень керованості державними фінансами. Податкова політика є більш волатильною в країнах з трансформаційною економікою, що проявляється у зміні кількості податків, їх ставок, бази, податкових пільг, перегляду переліку та пропорцій розподілу загальнодержавних податків і зборів між державним та місцевими бюджетами [3].

Перетворення системи бюджетного регулювання значною мірою пов'язано зі зміною інституційного середовища суспільства, складові бюджетної політики удосконалюються з розвитком соціально-економічної сфери, економічної стратегії та характеризують адаптаційні можливості бюджетної системи. Зважаючи, що бюджет є найважливішим елементом системи фінансового регулювання економіки, його збалансованість, оптимальність є однією з основних умов економічного зростання, бюджетна політика має будуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку бюджетних відносин у складі фінансової політики, спрямованої на створення умов для підвищення якості державних послуг, соціально-економічного розвитку країни. При формуванні бюджетної політики держава повинна виходити з необхідності забезпечення фінансової та соціальної стабільності.

Соціально-економічний розвиток суспільства на даному етапі вимагає використання бюджетної політики як дійового інструменту державного регулювання економічних та соціальних відносин. Важливим є визначення пріоритетів бюджетної політики, у тому числі на середньострокову перспективу виходячи з основних засад соціально-економічного розвитку країни, удосконалення державного регулювання у сфері формування доходів бюджету, планування та використання видатків бюджету, міжбюджетних відносин, що підвищить рівень ефективності функціонування економічної та бюджетної системи в цілому.

З метою проведення збалансованої бюджетної політики важливим є забезпечення подальшого розвитку методологічних засад середньострокового бюджетного прогнозування та програмно-цільового методу планування видатків бюджету, посилення взаємозв'язку річного і перспективного бюджетного планування, застосування сучасних форм і методів управління бюджетними коштами, державним та місцевим боргом, зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів, удосконалення системи державного внутрішнього фінансового контролю та посилення відповідальності учасників бюджетного процесу; посилення стимулюючої функції податкової системи та приведення її у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку країни.

Література:

1. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку // Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч.1. С. 54–61.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. and other. Budget policy of social development. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.

Нікола С. О.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*
Рахімі А. М.
*студентка
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ У СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНСКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Динамічні темпи розвитку технологій безумовно впливають на кожен сферу нашого буття. Особливого впливу зазнає сфера фінансів, яка поступово переходить у цифровий формат, що супроводжується виникненням нових платіжних інструментів: електронних грошей та криптовалюти.

Криптовалюта – це віртуальна валюта, захищена специфічними криптографічними методами, емісія та обслуговування транзакцій якої забезпечується децентралізованою глобальною комп'ютерною мережею [2]. Видобувати її (або майніти) в цій мережі може кожен, хто розуміється в ІТ технологіях. Серед приблизно 1600 існуючих на сьогодні криптовалют Bitcoin займає 68,48% відсотків ринку [3], а його максимальна ціна станом на 21.02.2021 становила 58 тисяч доларів США. За прогнозами спеціалістів у 2033 році емісія Bitcoin досягне максимальної позначки у 21 мільйона.

Основними передумовами виникнення такого феномену як криптовалюта є глобалізація економіки та інтенсивний розвиток грошового ринку, що спростовує соціально-економічні кордони між державами та створює єдиний віртуальний економічний простір, що виключає участь посередників у вигляді фінансових інститутів. Таким чином, операції з криптовалютою відрізняються підвищеною швидкістю та зменшеною комісією.

Незважаючи на всі переваги криптовалют, більшість країн ставляться до неї з певним побоюванням. Основною небезпекою цього феномену є анонімність учасників операцій, що надає можливості для відмивання «брудних грошей», фінансування тероризму та ухилення від податків. Через це сформувалося неоднозначне ставлення до криптовалюти серед різних країн. Наприклад, Південна Корея визнає її віртуальним активом, Німеччина – платіжним засобом, а Канада – неоподаткованим активом [1].

Тобто, можна дійти висновку, що при законодавчому закріпленні статусу криптовалюти, наведеному раніше, встановлюється також і можливість внесення цього майна або активу до статутного капіталу

підприємства. Вперше така практика була зареєстрована ще в Італії у 2015 році. Томасу Бертані вдалося вкласти у свій статутний капітал 45 біткойнів, оскільки, відповідно до італійського Цивільного кодексу, будь-які активи, які мають економічну цінність, вважаються капіталом [1].

В Україні практику внесення криптовалюти до статутного капіталу започаткувала юридична компанія Axon Partners ще у 2016 році. Відповідно до статті 177 Цивільного кодексу України (ЦКУ), серед об'єктів цивільних прав виділяють інформацію і інші матеріальні і нематеріальні блага. Назар Поливка, один із партнерів компанії, зазначає: «За своєю технологічною природою біткойн – це сукупність інформації. Адже в його основі лежить блокчейн – зашифрований масив даних про всі операції, які були проведені в розподіленій мережі за весь час її існування» [1]. Відповідно до прийнятого Верховою Радою України 2 грудня 2020 року проекту «Закону про віртуальні активи» (№ 3637), криптовалюта прирівнюється до нематеріального блага, що також не суперечить статті 177 ЦКУ.

Проте українські підприємства не поспішають інвестувати в криптовалюту та вносити його до статутного капіталу, через невизначене ставлення державних органів до неї. НБУ у листі від 08.12.2014 року № 29-208/72889 прирівнює біткойн до грошового сурогату (обіг якого забороняється відповідно до частини 2-ї статті 32 Закону України «Про Національний банк України»), а у 2017 році Яків Смолій, голова правління НБУ, заявив, що криптовалюту не можна назвати ні валютою ні грошовим сурогатом, а її майнінг не є порушенням законодавства [1]. На сьогоднішній день, «Закон про віртуальні активи» надає лише узагальнюючу інформацію та дозвіл на операції з криптовалютою, але не визначає чіткі механізми та правила щодо їх використання. Більш детальні рекомендації у сфері обігу, фінансового моніторингу та оподаткування криптовалюти доведеться ще запровадити.

Незважаючи на невдалу політику держави щодо криптовалюти протягом останніх 6 років, це не заважило Україні зайняти першу сходинку в «Глобальному рейтингу прийняття криптовалют», складеному американською компанією Chainalysis [5]. Голова підкомітету з питань антикорупційної політики у сфері цифрових інновацій та публічних даних Олексій Жмеренецький каже: «Експерти оцінюють об'єм транзакцій в Україні з віртуальними активами близько \$150–200 млн в день, а капіталізація – складає більше \$2 млрд, але на жаль вся галузь знаходиться в тіні» [4].

Отже, можна зробити висновок, що введення криптовалюти до статутного капіталу підприємства можливо і не заперечується законом, проте, на сьогоднішній день, підприємства не вбачають стабільності у

використанні даного активу. Для подолання сформованої ситуації та модернізації української економіки в сучасному глобалізованому світі першочерговою метою уряду є запровадження відповідних нормативно-правових актів. Саме ці дії забезпечать для юридичних осіб чітке розуміння значення криптовалюти, порядок її оподаткування, бухгалтерського обліку та використання в обігу. Більше того, підтримка з боку уряду створить сприятливі інвестиційні можливості для великих іноземних бірж з продажу віртуальної валюти. Враховуючи сьогоднішні темпи розвитку ринку криптовалюти, потрібно пришвидшити роботу законодавчих гілок влади, що сприятиме збагаченню державного бюджету. Отже, лише за наявності чітко сформованої стратегії, держава здатна закріпити стійке положення віртуальної валюти в очах населення та збільшити її частку у статутному капіталі підприємств.

Література:

1. Волошина Г.О. Криптовалюта як вклад до статутного капіталу господарського товариства: виклики та зарубіжний досвід. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 490–493.
2. Мандрик В.О., Мороз В.П. Законодавче регулювання обігу криптовалюти в Україні, проблеми та перспективи їх розвитку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. № 4. С. 67–71.
3. Ніколас М., Голубов О. Зростання курсу Bitcoin: чи лусне «криптовалютна бульбашка». 2021. URL: <https://www.dw.com/uk/zrostannia-kursu-bitcoin-chy-lusne-kryptovaliutna-bulbashka/a-56224343>.
4. Рада в первом чтении поддержала легализацию виртуальных валют. *Экономическая правда*. 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/12/2/668742>.
5. The 2020 Global Crypto Adoption Index: Cryptocurrency Is A Global Phenomenon. September 8, 2020. URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/2020-global-cryptocurrency-adoption-index-2020>.
6. Nikola S.O. Impact of the global economic crisis on the cryptocurrency market / Nikola S. O., Husiev A. O. // The modern trends in the development of business social responsibility: IV International scientific conference (June 26th, 2020. Lisbon, Portugal). Riga, Latvia: "Publishing House "Baltija Publishing", 2020. Pp. 96–99.

Ніколаєва О. Г.
*кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Ковель П. М.
*магістр
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОРТФЕЛЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ НА РИНКУ СМАРТФОНІВ

Оптимізація структури портфеля цінних паперів – одне з найбільш важливих завдань в інвестиційній діяльності. Сутність портфельної оптимізації полягає в тому, щоб вибрати з сукупності альтернативних портфелів той, який за підсумками спостережень принесе протягом деякого періоду найкращий результат з точки зору інвестора. Тобто потрібно визначити конкретні активи для вкладення коштів, а також пропорції розподілу капіталу між активами.

Згідно із 3-ою статтею Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок», цінні папери – це документи, які мають встановлену форму з відповідними реквізитами, що посвідчують майнові права, в т. ч. і грошові, визначають взаємовідносини між особою, яка їх розмістила, і власником та передбачають виконання всіх зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість щодо передачі прав, які впливають із цих документів іншим особам [1].

Процес інвестування у цінні папери, управління якими здійснюється як єдиним цілим, розглядається як портфель цінних паперів.

Основна ціль портфельного інвестування – забезпечення дохідності, яка була б вища, ніж витрати, що пов'язані з обслуговуванням залучених коштів. Задля досягнення цілей інвестор розробляє конкретні завдання.

Формування портфеля цінних паперів може відбуватися із включенням великої кількості фондових інструментів. Існує багато класифікацій портфелів цінних паперів, зокрема – по мірі ліквідності, за метою, стосовно ризиків, за умовами оподаткування інвестиційного доходу.

Існують конкретні етапи в процесі формування портфеля цінних паперів. Процес управління портфелем цінних паперів спрямований на збереження найважливішої інвестиційної якості портфеля з урахуванням всіх характеристик та властивостей його складових таким чином, щоб це відповідало інтересам його власника з точки зору раціонального співвідношення дохідності та ризику. Виділяється два

підходи стосовно управління портфелями – активні та пасивні інвестиційні стратегії [2].

Метою оптимізації портфеля цінних паперів є формування такого портфеля цінних паперів, який би відповідав вимогам як за доходністю, так і за ризикованістю.

Розповсюдженим варіантом формування портфеля є його диверсифікація, яка може мати галузевий характер. Під цим розуміється інвестування в цінні папери компаній однієї галузі. Одним із найбільш перспективних з точки зору інвестування у цінні папери, є світовий ринок смартфонів, і ось чому:

1. Смартфони, які є товаром на цьому ринку, в останнє десятиліття впевнено стали невід’ємною складовою життя людини – більш ніж у половини населення світу вони є, і цей показник стрімко росте. У міру того, як все більше людей використовують мобільні технології, очікується, що доходи і прибуток галузі будуть зростати, а разом з ними і прибуток інвесторів, які володіють акціями деяких провідних світових компаній з виробництва смартфонів.

2. На світовому ринку смартфонів присутня достатня кількість компаній, які є конкурентоспроможними. Також вони повністю відповідають принципам світового права, що є також важливим для інвестора.

3. Ринкові тренди є досить сучасними та технологічними. Майже кожен новий квартал у багатьох провідних виробників з’являються нові конкурентоспроможні моделі. Це призводить до того, що люди досить часто купують нові моделі на заміну старим. Тому компанії безперебійно отримують стабільний дохід з продажів.

4. Провідні компанії галузі мають гарні показники доходу та капіталізації. Згідно з рейтингом Fortune 500 сайту fortune.com три компанії галузі – Apple, Samsung, Huawei входять до числа найбільших за показником доходу за минулий рік [3]. Також, згідно із рейтингом The 2020 World’s Most Valuable Brands сайту forbes.com так само три компанії галузі – Apple, Samsung, Huawei входять до числа найбільших (100) за показником капіталізації [4].

Для прийняття обґрунтованого рішення щодо формування оптимального портфеля цінних паперів в сучасних умовах необхідно використовувати економіко-математичні методи і моделі. Існує багато класичних моделей формування оптимального портфеля цінних паперів: модель вибору портфеля Марковіца, одноіндексна модель Шарпа, модель оцінки капітальних активів (САРМ), модель Тобіна, модель Блека, модель Тобіна-Шарпа-Дж.Лінтнера, модель квазі-Шарпа і т. п. В даному дослідженні ми зупинилися на моделях Марковица та квазі-Шарпа в силу їх простоти і ефективності.

Для формування портфеля цінних паперів на ринку смартфонів візьмемо щомісячні дані динаміки зміни вартості акцій 5 найбільших компаній на ринку смартфонів за період з серпня 2018 р. по жовтень 2020 р. Означеними компаніями є Huawei, Samsung, Apple, Xiaomi та Lenovo.

Для методів квазі-Шарпа і Марковиця ставилися дві задачі оптимізації в кожному з методів – за критеріями максимізації дохідності при заданому бажаному ризику та мінімізації ризику при заданій бажаній дохідності. В результаті було отримано чотири оптимізованих портфеля цінних паперів із різною структурою.

Кращим методом оптимізації для розглянутого набору акцій є метод квазі-Шарпа. Головним чином тому, що саме цей метод застосовується при розгляді порівняно невеликої кількості цінних паперів, що належать одній або кільком галузям, як в нашому випадку. Разом із тим, ми не схильні до прийняття більш великого ризику задля отримання більшого доходу. Саме тому обираємо варіант оптимізації методом квазі-Шарпа, а саме – оптимізація портфеля за максимізацією дохідності при заданому бажаному ризику. Результати моделювання представлені на рисунку 1.

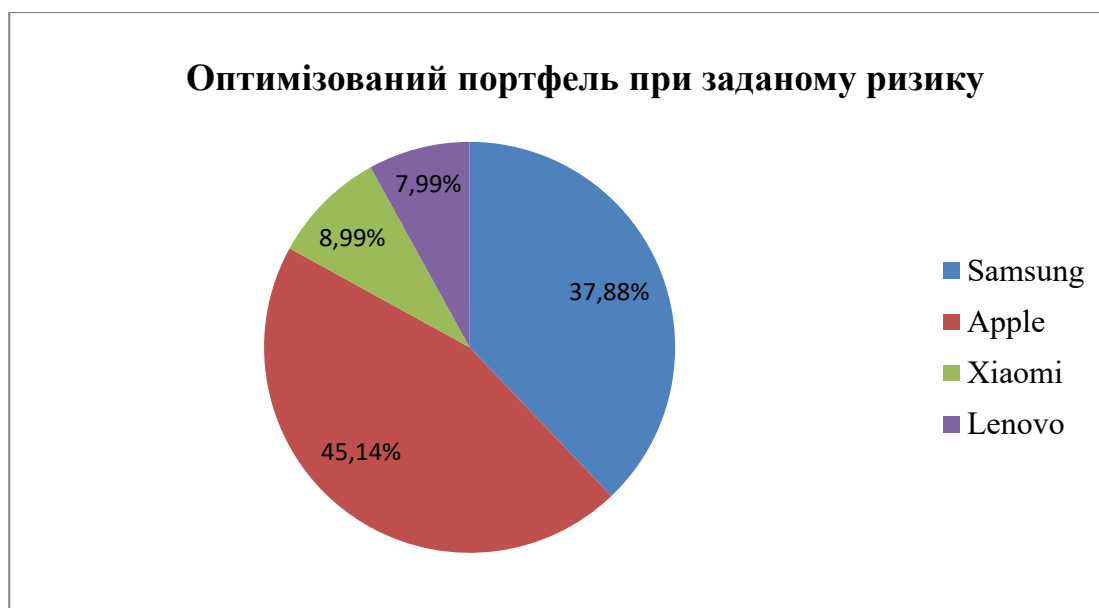

Рис. 1. Структура оптимізованого портфеля при заданому ризику методом квазі-Шарпа

Джерело: розраховано автором

Дохідність цього портфеля склала 1,65%, ризик 4%. Структура портфеля є наступною – 37,88% акцій – Samsung, 45,14% акцій – Apple, 8,99% акцій – Xiaomi та 7,99% акцій – Lenovo.

До переваг розроблених моделей слід віднести достатню простоту та реалізуємість, водночас високий рівень ефективності. У фундамент

моделі квазі-Шарпа було покладено динаміку економічних показників цінних паперів фактично на двохрічному проміжку часу, що певною мірою дозволило врахувати коливання фондового ринку та нестабільність економіки.

Література:

1. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 31, ст. 268).
2. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
3. Рейтинг компаній Fortune 500: веб-сайт. URL: <https://fortune.com/fortune500/> (дата звернення: 10.11.2020).
4. Рейтинг компаній The 2020 World's Most Valuable Brands: веб-сайт. URL: <https://www.forbes.com/the-worlds-most-valuable-brands/> (дата звернення: 10.11.2020).

Трухін О. М.

аспірант кафедри фінансів

*Київського національного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК СКЛADOVA ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Державна фінансова політика є одним з основних інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни та сприяє забезпеченню раціонального розподілу фінансових ресурсів між галузями економіки і територіями, концентрації фінансових ресурсів на важливих напрямках економічного розвитку та створенню ефективної системи управління державними фінансами. Основними напрямками змін у бюджетній та податковій політиці є створення сприятливих умов для розвитку виробництва, стимулювання сталої економічної і соціальної розбудови держави; реалізація виваженої боргової політики; надання послуг для задоволення суспільних потреб виходячи з принципу забезпечення їх надання з урахуванням реальних державних ресурсів; поступове підвищення соціальних стандартів; проведення реформування міжбюджетних відносин з метою забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку територій; концентрація ресурсів бюджету на виконанні пріоритетних державних цільових програм.

Бюджетна політика спрямовуватиметься на покращення добробуту та якості життя населення шляхом підвищення розмірів мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, удосконалення системи надання пільг і допомог, забезпечення житлом малозабезпечених громадян та багатодітних сімей, гарантування перших робочих місць

молодим спеціалістам, підготовленим за державним замовленням. Основними напрямками податкової реформи повинні стати удосконалення інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності платників податків і зборів, їх відповідального ставлення до виконання податкових зобов'язань; установлення чітких правил регулювання взаємних зобов'язань держави і суб'єктів підприємницької діяльності, дієвого контролю за їх дотриманням; поетапне зниження податкового навантаження на економіку; здійснення заходів щодо легалізації доходів та майна.

На основі узагальнення теоретичних та методологічних засад розкрито сутність фінансового забезпечення економічного розвитку країни як складової державної політики дієвого розвитку суспільно-економічних відносин, що полягає у сукупності інституційних принципів, інструментів, механізмів системи фінансового регулювання, передбачає застосування ефективних інноваційних підходів до формування державних фінансових ресурсів з врахуванням положень фінансово-економічної архітектури, бюджетно-податкової, грошово-кредитної політики, підвищення якісного рівня державного управління економікою з метою забезпечення суспільних потреб, збалансованого, довгострокового розвитку національної економіки, що створить належні умови ефективного впливу фінансового механізму на економічне зростання, забезпечення розвитку людського потенціалу, підвищення якості і доступності соціальних послуг, результативність економічних перетворень.

Фінансова політика на сучасному етапі повинна мати соціальну спрямованість, що передбачає здійснення стратегії заміни системи пільг на адресну грошову допомогу та інші грошові виплати найбільш вразливим верствам населення; створення умов для розширення зайнятості населення; реалізацію пенсійної реформи і створення умов для розвитку пенсійної системи; недопущення заборгованості по заробітній платі і соціальним виплатам громадянам; розроблення і здійснення довгострокової програми подолання бідності в країні [1].

Перспективним напрямом удосконалення системи податкового регулювання є проведення інституційних змін системи взаємовідносин фіскальних органів та платників податків. Важливим є подальше спрощення процедур виконання податкових зобов'язань, підвищення якості послуг, що надаються податковими і митними органами, посилення дієвості податкового контролю і аудиту шляхом актуалізації підходів до відбору платників податків для податкових перевірок, проведення електронних перевірок платників. Державні фінансові інститути мають забезпечити формування податкової стратегії, що посилить керованість бюджетним процесом, надасть можливість суб'єктам підприємництва планово адаптуватись до економічних перетворень.

З метою подальшого розвитку методологічної бази системи прогнозування бюджетних показників доцільно враховувати низку динамічних взаємозв'язків між складовими бюджетної архітектури у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту. Прогноз видаткової частини бюджету на середньостроковий період має ґрунтуватись на основі макроекономічних показників, забезпечення бюджетної збалансованості, державних цільових програм економічного та соціального розвитку з визначенням їх граничних фінансових значень [2].

Основними напрямками вдосконалення фінансової політики мають бути подальший розвиток податкової системи, посилення податкової дисципліни; удосконалення бюджетного процесу через підвищення наукової обґрунтованості прогнозів показників бюджету, розвиток системи середньо- та довгострокового бюджетного планування, скорочення переліку головних розпорядників коштів державного бюджету, забезпечення прозорості бюджетного процесу, оптимізації обсягів державного боргу; зміцнення системи управління державним боргом; запровадження дієвої політики державних видатків. Проведення виваженої і послідовної фінансової політики надасть можливість забезпечити підтримку макроекономічної стабільності, збалансованість та стійкість бюджетної системи, утримання бюджетного дефіциту в економічно безпечних межах, підвищення якості надання соціальних послуг та посилення соціального захисту громадян, що сприятиме соціально-економічному розвитку країни та підвищенню рівня життя і добробуту громадян.

Для підвищення ефективності використання бюджетних коштів доцільним є оновлення методології моніторингу та оцінки ефективності бюджетних програм. Виконання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни вимагає вдосконалення структури системи державного фінансового контролю, посилення взаємозв'язків між складовими системи управління державними фінансами. Доцільним є подальший розвиток відповідних механізмів та інструментів державного фінансового аудиту в умовах трансформації фінансово-економічної системи [3].

На даному етапі посилюється актуальність поглибленого дослідження теоретичних та методологічних засад формування фінансово-бюджетного прогнозування та планування, формування довгострокової державної фінансової стратегії. Запровадження середньострокового планування бюджету, посилення взаємозв'язку річного та середньострокового бюджетного прогнозування дозволить структурувати видатки бюджету на основі стратегічних програм економічного і соціального розвитку країни. З метою забезпечення ефективного функціонування фінансового ринку, необхідно провести низку заходів,

які призведуть до підвищення конкурентоспроможності небанківських фінансово-кредитних інститутів, зокрема посилити захист прав споживачів фінансових послуг, запровадити преференції з оподаткування фінансових установ, лібералізувати умови заснування фінансових інститутів з одночасним посиленням їх відповідальності за здійснену діяльність.

В умовах сьогодення, модель економічного розвитку країни повинна поєднувати інноваційні, соціальні, фінансово-бюджетні складові. Інституційний аспект координації складових системи державного фінансового регулювання, значним чином, пов'язаний із взаємодією державних органів управління. Інституційна структура системи фінансового регулювання еволюціонує та удосконалюється відповідно до розвитку суспільства. Інституційні зміни не відбуваються дискретно, для них характерний поступовий перехід від старих до нових інститутів, залежність від тенденцій попереднього розвитку визначає інституційну стійкість суспільства.

Фінансова політика є дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси. Вагомими завданнями у процесі розробки та реалізації фінансової політики є удосконалення системи державних фінансів, посилення ефективності регулятивної функції бюджетно-податкових, монетарних механізмів, здійснення структурних змін в економіці, спрямованих на підвищення темпів економічного зростання. Результативність економічних перетворень, значною мірою, залежить від якісного рівня інституційної складової фінансової архітектоники, стійкості фінансової системи країни, дієвості впливу фінансових інструментів на економічний розвиток країни.

Система фінансово-економічних інститутів є результатом розвитку та постійного вдосконалення відповідних взаємовідносин у процесі формування, регулювання та використання національного доходу з метою задоволення потреб суспільства. Фінансова політика є дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси. Результативність економічних перетворень, значною мірою, залежить від якісного рівня інституційної складової фінансової архітектоники, стійкості фінансової системи країни, дієвості впливу фінансових інструментів на економічний розвиток країни.

Література:

1. Chugunov I., Kachula S. State financial policy as a component of socioeconomic development of society. The potential of modern science. volume 2. Sciemsee Publishing.London, United Kingdom. 2019. pp. 29-44.
2. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В.Канєва, М.Д.Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
3. Chugunov I., Makohon V. Fiscal strategy as an instrument of economic growth. Baltic Journal of Economic Studies. 2019. Vol. 5 No. 3. pp. 213-217.

СЕКЦІЯ 7. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Скопень М. М.

*кандидат економічних наук, доцент, викладач-методист
Київського державного коледжу туризму
та готельного господарства*

Будя О. П.

*кандидат технічних наук, доцент, викладач-методист
Київського державного коледжу туризму
та готельного господарства
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ТА КОНФІГУРУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ МЕРЕЖ З ДОСТУПОМ ДО ІНТЕРНЕТ ЗАСОБАМИ СИСТЕМИ CISCO PACKET TRACER

Аналіз моделювання та конфігурування комп'ютерних мереж в сучасному навчальному процесі на платформі системи Cisco Packet Tracer свідчить про відсутність розкриття особливостей комплексного моделювання та конфігурування віртуальних мереж з доступом через маршрутизатор до Інтернет.

В ряді відомих літературних джерел достатньо добре розглянуто принципи організації та функціонування комп'ютерних мереж [1], розкрито використання програмного продукту Cisco Packet Tracer при емуляції та симуляції мереж [2]. Окрім того, авторами представлено технологію моделювання роботи IP-телефонії при емуляції мереж [3], а також моделювання локальної мережі керування пристроями Інтернету речей (Internet of Things, IoT) [4].

Однак, жодне видання не розкриває технології моделювання віртуальних мереж в поєднанні з маршрутизатором і виходом в Інтернет. Саме ця технологія і пропонується авторами нижче для розгляду.

Припустимо, що у локальній мережі офісу, яка структурована на основі трьох комутаторів (рис. 1), необхідно організувати дві віртуальні локальні мережі. Їх користувачі повинні вільно обмінюватися повідомленнями тільки в межах власної віртуальної мережі і мати доступ через маршрутизатор до Інтернет.

Тоді алгоритм комплексного налаштування віртуальних мереж з доступом до Інтернет буде складатися з наступних етапів: побудова топології мережі; конфігурування двох VLAN (Virtual Local Area Network); конфігурування на маршрутизаторах функції RIP (Routing

Information Protocol); конфігурування на маршрутизаторі 1 та сервері функції DHCP (Dynamic Host Configuration Protocol); конфігурування на маршрутизаторі 0 списків доступу до віртуальних мереж (VLAN10 та VLAN20).

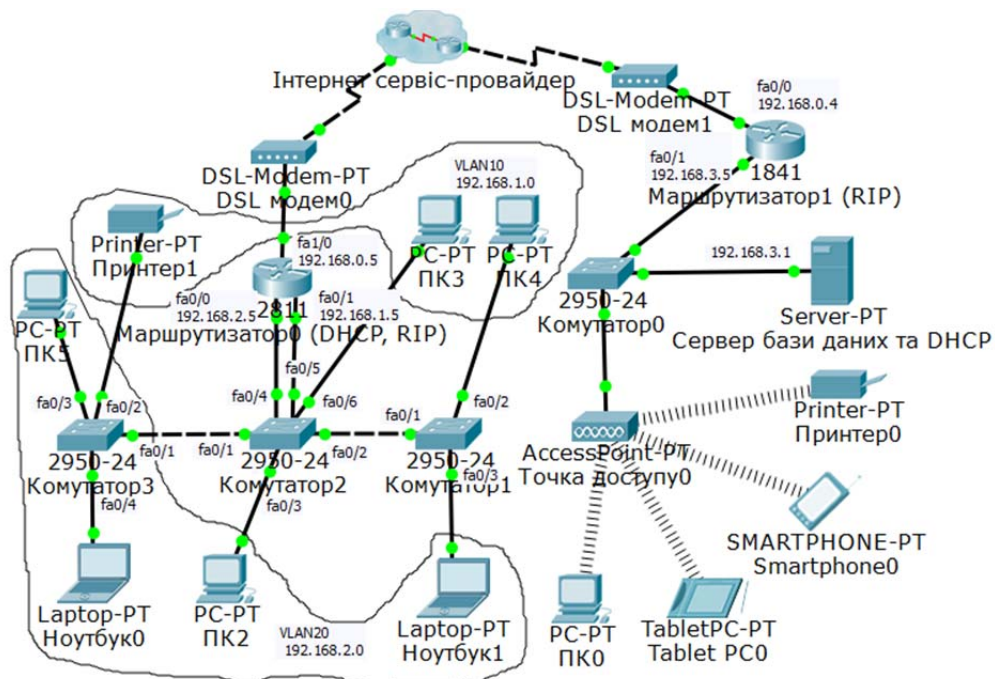

Рис. 1 Топологія двох VLAN з доступом через маршрутизатор до Інтернет

Джерело: розроблено авторами

Побудова топології мережі. Приклад побудованої топології засобами Cisco Packet Tracer наведено на рис. 1.

Конфігурування двох VLAN. Відкривається кожний комутатор 1, 2, 3 на вкладці CLI (Command Line Interface) і вводяться наступні команди формування облікових записів VLAN:

```
Switch>en
Switch#conf t
Switch(config)#vlan 10
Switch(config-vlan)#name VLAN10
Switch(config-vlan)#exit
Switch(config)#vlan 20
Switch(config-vlan)#name VLAN20
Switch(config-vlan)#exit.
```

Далі здійснюється підключення відповідних портів до VLAN на комутаторах 1, 2, 3. Порти комутатора 1: fa0/1 – встановлюється режим TRUNK (вільного доступу до будь-якої мережі), fa0/2 – до VLAN10, fa0/3 – до VLAN20. Порти комутатора 2: fa0/1, fa0/2 – встановлюється режим TRUNK, fa0/3, fa0/4 – до VLAN20, fa0/5, fa0/6 – до VLAN10.

Порти комутатора 3: fa0/3, fa0/4 – до VLAN20, fa0/2 – до VLAN10, а fa0/1 встановлюється режим TRUNK.

Конфігурування на маршрутизаторах функції RIP. Для інформування сусідніх маршрутизаторів щодо власних мереж налаштовується функція RIP. На маршрутизаторі 0 її програмування здійснюється таким чином:

```
Router(config)#router rip
Router(config-router)#version 2
Router(config-router)#network 192.168.0.0
Router(config-router)#network 192.168.1.0
Router(config-router)#network 192.168.2.0
Router(config-router)#do wr.
```

Аналогічним чином на маршрутизаторі 1 задаються власні мережі 192.168.0.0 та 192.168.3.0.

Конфігурування на маршрутизаторі 1 та сервері функції DHCP. Для автоматичної роздачі вузлам мережі IP-адрес використовується функція DHCP, яка може бути налаштована як на маршрутизаторі, так і на сервері. На маршрутизаторі 0 в режимі CLI і для мережі 192.168.2.0 вводяться наступні команди:

```
Router(config)#ip dhcp pool Nick1
Router(dhcp-config)#network 192.168.2.0 255.255.255.0
Router(dhcp-config)#default-router 192.168.2.5
Router(dhcp-config)#dns-server 0.0.0.0
Router(dhcp-config)#do wr
```

Далі встановлюється функція DHCP для мережі 192.168.1.0:

```
Router(config)#ip dhcp pool Nick2
Router(dhcp-config)#network 192.168.1.0 255.255.255.0
Router(dhcp-config)#default-router 192.168.1.5
Router(dhcp-config)#dns-server 0.0.0.0
Router(dhcp-config)#do wr.
```

Далі відкривається сервер на вкладці Services, активізується кнопка DHCP та задається роздача вузлам мережі 192.168.3.0 IP-адрес (рис. 2).

Конфігурування на маршрутизаторі 0 списків доступу до віртуальних мереж. Спочатку на маршрутизаторі 0 задається список доступу до VLAN10:

```
Router(config)#ip access-list standard VL10
Router(config-std-nacl)#deny host 192.168.2.1
Router(config-std-nacl)#deny host 192.168.2.2
Router(config-std-nacl)#deny host 192.168.2.3
Router(config-std-nacl)#deny host 192.168.2.4
Router(config-std-nacl)#permit any
Router(config-std-nacl)#exit
Router(config)#interface FastEthernet0/1
```

```

Router(config-if)#ip access-group VL10 out
Router(config-if)#do wr
Потім програмується список доступу до VLAN20:
Router(config)#ip access-list standard VL20
Router(config-std-nacl)#deny host 192.168.1.1
Router(config-std-nacl)#deny host 192.168.1.2
Router(config-std-nacl)#deny host 192.168.1.3
Router(config-std-nacl)#permit any
Router(config-std-nacl)#exit
Router(config)#interface FastEthernet0/0
Router(config-if)#ip access-group VL20 out
Router(config-if)#do wr.

```

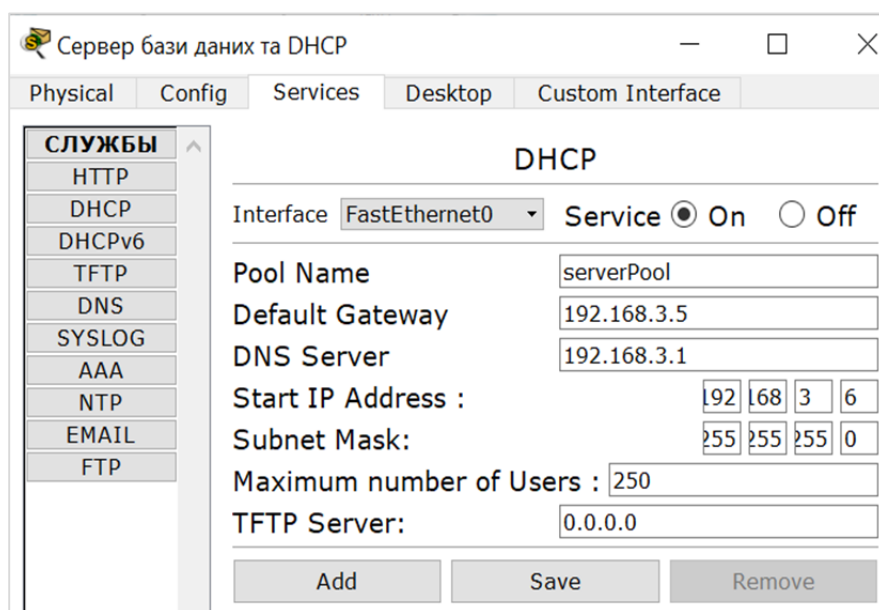

Рис. 2. Налаштування на сервері функції DHCP

Джерело: розроблено авторами

Після безпомилкового виконання налаштування топології мережі буде забезпечена успішна перевірка доступу до віртуальних мереж та Інтернет.

Отже, наведена вище технологія дозволяє вирішити питання підвищення якості вивчення комп'ютерних мереж. Можна її рекомендувати для використання в навчальному процесі, а також моделювання мереж на стадії проектування.

Література:

1. Воробієнко П.П., Нікітюк Л.А., Резніченко П.І. Телекомунікаційні та інформаційні мережі : підручник для ВНЗ. Київ : САММІТ-Книга, 2010. 708 с.
2. Кулаков В.Г., Леохин Ю.Л. Моделирование компьютерных сетей в симуляторе Cisco Packet Tracer 6 : учеб. пособие. Москва : Издательство МТИ, 2016. 175 с.

3. Скопень М.М., Будя О.П. Моделювання та конфігурування IP-телефонії при емуляції мереж засобами системи Cisco Packet Tracer / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (17 жовтня 2019 року) : Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 54. С. 248–253.

4. Скопень М.М., Будя О.П. Моделювання локальної мережі керування пристроями IoT Smart Home на платформі системи Cisco Packet Tracer 7.2 / Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (31 серпня 2020 року) : Зб. наук. праць. Переяслав. 2020. Вип. 62. С. 97–100.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

Механізми державного регулювання конкурентоспроможності національної економіки та міграційних процесів

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

13 березня 2021 року

*Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних
несуть автори статей. Думки, положення і висновки, висловлені авторами,
не обов'язково відображають позицію редакції.*

Матеріали друкуються за авторською редакцією.

Адреса редакції:
Французький бульвар 24/26, к. 38А, м. Одеса, Україна, 65082.
Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

Підписано до друку 24.03.2021 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. ар. 5,58.
Наклад 100 прим. Замовлення № 0321-01.

Надруковано: ФОП Головка О.А.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4871 від 24.03.2015 р.